

**Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

**Diplomová práce**

**Počátky studené války: Vývoj vztahů USA a  
SSSR od konce druhé světové války do Berlínské  
blokády**

**Bc. Miroslav Kuf**

**Západočeská univerzita v Plzni**

**Fakulta filozofická**

Katedra historických věd

**Studijní program Historické vědy**

**Studijní obor Moderní dějiny**

**Diplomová práce**

**Počátky studené války: Vývoj vztahů USA a  
SSSR od konce druhé světové války do Berlínské  
blokády**

**Bc. Miroslav Kuf**

*Vedoucí práce:*

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

*Plzeň, listopad 2019*

.....

Děkuji PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za cenné rady, odborné připomínky a vedení práce.

# Obsah

<b>Úvod</b> .....	<b>1</b>
<b>1 Vztah USA a SSSR za druhé světové války</b> .....	<b>6</b>
1.1 Konference Velké trojky .....	7
1.2 Postupimská konference .....	11
<b>2 Počátek studené války</b> .....	<b>18</b>
2.1 Vznik a funkce OSN .....	22
2.2 Otázka Německa .....	24
2.3 Turecko a Řecko .....	26
2.5 Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko .....	28
2.6 Československo .....	33
<b>3 Americké reakce na komunistickou expanzi</b> .....	<b>35</b>
3.1 Trumanova doktrína .....	36
3.2 Marshallův plán .....	42
3.3 Vznik Severoatlantické aliance .....	48
<b>4 Berlínská krize</b> .....	<b>51</b>
<b>Závěr</b> .....	<b>58</b>
<b>Použité prameny a literatura</b> .....	<b>62</b>
Vydané prameny .....	62
Literatura .....	63
Internet .....	64
<b>Resumé</b> .....	<b>66</b>

# Úvod

Bezprostředně po druhé světové válce nastala v mezinárodním prostředí nová situace. Dlouhá válka vedla k ekonomickému vyčerpání stávajících velmocí, na jejichž místo se dostávali nové mocnosti. Největší tíhu bojů za druhé světové války nesly Sovětský svaz a Spojené státy americké. I přes odlišné politické názory spolu dokázaly tyto dvě mocnosti spolupracovat. Bylo až překvapující, jak snadno dokázaly překonat obrovské rozdíly v názorovém myšlení a bojovat proti společnému nepříteli. Nicméně již za války se mezi nimi objevovaly spory, které později zapříčinily ochlazování vztahů a vytvoření bipolárního světa.

Ze scény ustupovaly dosud hlavní velmoci hrající hlavní roli při celosvětovém dění do vypuknutí války, tedy Velká Británie a Francie. Velkou roli v této změně hrála porážka států Osy. To zapříčinilo dalekosáhlé změny, které ovlivnily celosvětové dění na následující desítky let. Pro nové supervelmoci to znamenalo odlišnou roli. Sovětský svaz vycítil v této situaci svou šanci, jak rozšířit komunismus a vytvořit si podmínky pro obranu své sféry vlivu. Spojené státy naopak musely opustit dosavadní předválečnou politiku izolacionalismu, přičemž předpokládaly, že se k tomuto kurzu po válce opět vrátí. Hrozba komunismu však byla mnohem větší a Spojené státy zjistily, že Velká Británie s Francií nejsou samy schopny komunismus v Evropě zadržet. K tomu všemu ještě Spojené státy potřebovaly odbytiště pro své zboží a poválečná Evropa byla ideálním místem.

Předkládaná diplomová práce se soustředí na mezinárodní situaci, která vznikla právě po druhé světové válce, kdy ani jedna z mocností nevěděla, jak přistupovat k jednotlivým problémům a svět se tak ocitl na hranici nového válečného konfliktu. Cílem práce je analýza nejdůležitějších událostí, které se odehrály v Evropě při začínající studené válce. Autor práce se soustředí především na politické pozadí vybraných událostí tvořící bipolární svět v jeho počátku. Je nutné si uvědomit, odlišnost ideologií, kdy jedna strana používala zastrašování k podmanění si světa, kdežto druhá se snažila světu pomoci v

maximální možné míře. Ale i přes tuto odlišnost existoval cíl, který byl pro obě strany stejný a tím bylo co možná nejvíce omezit vliv svého soupeře a v ideálním případě ho úplně zneškodnit.

Je až překvapující, že prakticky ve všech oblastech, na kterých měly zájem obě dvě mocnosti v Evropě, získaly nakonec převahu Spojené státy. Ať už se jedná o oblast Řecka a Turecka nebo udržení se na západě Německa, včetně okupačních zón v Evropě.

Celá práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá mezinárodními vztahy mezi Spojenými státy, Sovětským svazem a Velkou Británií během druhé světové války. Autor se snaží čtenáře seznámit s dohodami, které byly uzavřeny na konferencích takzvané Velké trojky. Mapuje, jak složité bylo vůbec uskutečnit setkání nejvyšších představitelů jednotlivých zemí, vzhledem k bojovým operacím, které tyto země sváděly. V kapitole nejsou obsaženy závěry všech konferencí, které se na nejvyšší úrovni uskutečnily, ale pouze nejdůležitější z nich. Tyto konference byly velmi důležité. Kromě toho, že na nich spojenci řešili společný postup proti nacistickému Německu, projednávali zde také poválečné uspořádání světa a rozdělení sfér vlivu. I přes velké neshody mezi velmocemi, dokázali spojenci vždy najít kompromis, který jednání posunul na další úroveň.

Druhá kapitola se věnuje počátkům studené války v plném rozsahu. V této kapitole je sledováno fungování Rady ministrů zahraničních věcí, která po válce nahradila konference Velké trojky a průběh jejich jednání. Nedílnou součástí je projev bývalého ministerského předsedy Velké Británie Winstona Churchilla na univerzitě ve Fultonu, ve kterém varoval před expanzí Sovětského svazu. Kapitola také popisuje vznik nové mezinárodní organizace, kterou byla Organizace spojených národů, jež nahrazovala nefunkční Společnost národů. Úkolem OSN bylo předejít budoucím válečným konfliktům. Zastoupeny v ní měly být všechny státy světa, avšak vliv Sovětského svazu na své satelitní státy byl již tak velký, že tyto státy byly zastoupeny pouze v zastoupení Sovětského

svazu. Představeno je zde všech šest orgánů OSN a jejich funkce. Kapitola dále mapuje vývoj ve vybraných státech Evropy, ve kterých byla situace napjatá. V případě Německa se jednalo o stát, který byl agresorem ve druhé světové válce a po válce se ocitl v situaci, kdy neměl jednotnou celoněmeckou vládu. Velké specifikum je i v tom, že Německo bylo spravováno pomocí okupačních zón čtyř mocností. Dalšími dvěma státy, kterým je věnována pozornost je Turecko a Řecko. V jejich případě si Spojené státy poprvé naplno uvědomily, že nelze praktikovat politiku izolacionalismu, a že jsou pro ně životně důležité. V další části kapitoly je pozornost věnována zemím, kde proběhl komunistický převrat. V první řadě se jedná o Polsko, o kteréjevila velký zájem Velká Británie, ale nedokázala dostatečně prosadit svou politiku. Spojené státy zde však nespárovaly nutnost zásahu. V další řadě jsou to státy, které během druhé světové války stály na straně Německa. Jedná se o Rumunsko, Bulharsko a Maďarsko, kde podobně jako v Polsku proběhly zmanipulované volby. A nakonec je popsána specifická situace v Československu, která jako jediná ze zemí budoucího východního bloku nedošla ke komunismu ovlivněním voleb, ale komunisté byli zvoleni v řádných a svobodných volbách.

Čtvrtá kapitola se zabývá reakcí Spojených států na komunistickou expanzi. Spojené státy byly událostmi v Evropě donuceny opustit předválečnou politiku izolacionalismu a musely pomoci Evropě v poválečné obnově. První krok udělal sám prezident Harry S. Truman, který přednesl v Kongresu Spojených států projev, který je označován jako Trumanova doktrína. Jednalo se o první krok, který měl pomoci k zadržení komunistické expanze v Řecku a Turecku. Druhý krok se týkal naplánování a realizace Marshallova plánu, který měl hospodářsky pomoci všem státům Evropy, ovšem státy budoucího východního bloku tento plán musely odmítnout na příkaz Sovětského svazu. Třetí událostí, která měla přispět k zadržování komunismu bylo vytvoření Severoatlantické aliance, jež fungovala jako obranná složka pro členské státy.



V závěrečné kapitole se autor práce věnuje první krizi, která nastala v poválečném období. Jednalo se o krizi, která nastala v Berlíně a byla jen logickým vylínutím poválečného napětí, které vzniklo mezi Spojenými státy a Sovětským svazem. Obě strany se snažily vyřešit situaci v Německu dle svých představ, a to zapříčinilo obrovský spor, který skončil první velkou mocenskou konfrontací v Berlíně. Ani jedna strana netoužila po opětovném rozpoutání války a tak se jim podařilo krizi vyřešit diplomatickou cestou.

Cílem předkládané diplomové práce je vytvořit ucelené dílo, které by sledovalo problematiku a průběh první fáze studené války v Evropě, tedy od konce druhé světové války, do první Berlínské krize.

Použité zdroje lze dělit na dvě kategorie. Jednou z nich jsou díla, která vznikla v době, kdy studená válka probíhala a byla proto ovlivněna politickou situací v dané zemi. Druhá skupina vznikla již po konci studené války a snaží se objektivně přistupovat k danému problému. Zásadní význam pro diplomovou práci měla kniha od Johna Francise Nejeze Bradleyho s názvem *Válka a mír po roce 1945*. Autor v této publikaci zkoumá všechny aspekty studené války od jejích příčin až do úplného konce. Tato publikace, jak uvádí autor v předmluvě, vznikla jako soubor neucelených poznámek o studené válce. Postupem času se však podařilo poznámky prohloubit a spojit v uspořádaný celek, což z knihy dělá velmi významné dílo při zkoumání studené války. Velký význam pro tuto diplomovou práci měly i publikace od Vladimíra Nálevky a to konkrétně *Horké krize studené války* a *Kapitoly z dějin studené války I*. Obě tato díla poskytují ucelený pohled od problematiky studené války a zabývají se podrobněji i prvním vážným konfliktem, kterým byla Berlínská krize. Stejným způsobem byla využita publikace od Karla Durmana *Popely ještě žhavé* ve které autor nabízí jedinečný pohled na zkoumané období.

Značná část práce rovněž vychází z vydaných primárních pramenů. Mezi ně patří projevy přímých aktérů, kteří určovali, jakým směrem se bude vývoj ubírat v následujících letech. Důležitými se v tomto ohledu stal *Projev prezidenta*

*USA Harryho S. Trumana* později znám, jako Trumanova doktrína, nebo *Projev George C. Marshalla na univerzitě v Harvardu* později znám, jako Marshallův plán. Dílo, které nabídlo přehled smluv, stanovisek a projevů, bylo od Zdeňka Veselého, který ve svém díle *Světová politika 20. Století v dokumentech (1945–1990)* dal dohromady velké množství významných dokumentů, které se týkají daného problému. Velice vhodným zdrojem informací se také staly dohody, které vzešly z konferencí, mezi velmocemi, které pomohly k úplnosti řešeného problému, které přispěly k pochopení mezinárodních souvislostí.

# 1 Vztah USA a SSSR za druhé světové války

V průběhu druhé světové války spolu Spojené státy americké a Sovětský svaz spolupracovaly v antihitlerovské koalici. I přes počáteční vzájemnou nedůvěru, která byla zapříčiněná odlišnou politickou filozofií a pohledem na uspořádání světa, je spojovala otázka společného nepřítele a světový konflikt. Spojené státy se původně chtěly držet své tradiční izolacionistické politiky a původně se nechystaly do konfliktu nijak výrazně zasáhnout. Ke vstupu do války je přiměl až útok německého spojence Japonska na přístav Pearl Harbor 7. prosince 1941. Již před touto událostí však Spojené státy postupně opouštěly politiku izolacionalismu, když v březnu 1941 americká vláda schválila zákon o půjčce a pronájmu pro již válčící země v celkové hodnotě 1,3 miliardy amerických dolarů.<sup>1</sup> Do konce války celková částka dosáhla hodnoty 50,1 miliard amerických dolarů.<sup>2</sup>

11. prosince 1941 vyhlásilo nacistické Německo válku Spojeným státům americkým. Útok na Pearl Harbor a vyhlášení války byly události jenž vedly k tomu, že se ze Spojených států amerických a Sovětského svazu staly spojenci ve válce proti společnému nepříteli. Spojenci koordinovali postup proti nacistickému Německu na konferencích, na kterých se scházeli nejvyšší zástupci jednotlivých států. První z nich se konala v marocké Casablance ve dnech 14. až 26. ledna 1943. Původně se jí měl účastnit i Josif Vissarionovič Stalin, kterého zval Roosevelt na jednání, ale z důvodu řízení vojenských operací v Sovětském svazu se odmítl konference zúčastnit.<sup>3</sup> I přes neúčast Stalina, Roosevelt a Churchill řešili na setkání zásadní problémy. Hlavním bodem se stala otázka otevření druhé fronty, kterou v té době považovalo za velmi důležitou především vedení Sovětského svazu. Prozatím se však shodli pouze vylodění na Sicílii v červenci 1943 a upevnění pozic v severní Africe. Dále se dohodli na strategii,

---

<sup>1</sup> *Transcript of Lend-Lease Act (1941)* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=71&page=transcript>.

<sup>2</sup> KREJČÍ, Oskar, *Zahraniční politika USA. Ideje, doktríny, strategie*, Praha 2009, s. 132.

<sup>3</sup> WANNER, Jan, *Spojené státy a evropská válka 1939–1945. Amerika v boji*, 2. díl, Praha 2002, s. 80–81.

jenž měla odlehčit Sovětskému svazu od německé armády na východě a zvýšit dodávky materiálu do Sovětského svazu. Rovněž přislíbili i zintenzivnění leteckých útoků na Německo. Na závěr konference zveřejnil prezident Roosevelt válečné cíle, jimiž byla bezpodmínečná kapitulace Německa, Itálie a Japonska. <sup>4</sup>

## 1.1 Konference Velké trojky

Společný postup proti nacistickému Německu byl řešen převážně na konferencích, kterých se účastnili hlavní představitelé tří nejsilnějších spojeneckých států. První konferencí, na které byli přítomni jejich nejvyšší zástupci, tedy prezident Spojených států amerických Franklin Delano Roosevelt, ministerský předseda Velké Británie Winston Churchill a generální tajemník Sovětského svazu Josif Vissarionovič Stalin, se stala konference v íránském hlavním městě Teheránu konaná 28. listopadu až 1. prosince 1943.<sup>5</sup>

Již před touto událostí proběhlo setkání ministrů zahraničí v Moskvě v říjnu 1943. Zde se naplno projevila nová, mnohem silnější, pozice Sovětského svazu, který vylepšil své postavení především díky válečným úspěchům Rudé armády v bitvě u Stalingradu a u Kurska. Na jednání vládla přátelská atmosféra. Americká delegace se snažila o co možná největší dorozumění se se Sověty, často i na úkor Velké Británie, protože si Spojené státy uvědomovaly, že Sovětský svaz disponuje mnohem větší vojenskou silou. Proto také americký ministr zahraničí Cordell Hull a sovětský ministr zahraničí Vjačeslav Michajlovič Molotov<sup>6</sup> našli společnou dohodu při postupu proti nacistickému Německu po skončení války. Ta obsahovala bezpodmínečnou kapitulaci Německa, vojenskou okupaci, potrestání válečných zločinců, odzbrojení a vytvoření demokratické vlády pod kontrolou spojenců.<sup>7</sup>

---

<sup>4</sup> *The Casablanca Conference, 1943* [online], [cit. 2019-21-09]. Dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/casablanca>.

<sup>5</sup> POULÍČEK, Jaroslav, *Druhá světová válka*, Praha 2010, s. 190.

<sup>6</sup> V Sovětském svazu se pod pojmem ministra zahraničí nacházel lidový komisař zahraničí.

<sup>7</sup> NÁLEVKKA, Vladimír, *Kapitoly z dějin studené války*. 1. díl, Praha 1997, s. 13.

Hlavním předmětem jednání na konferenci v Teheránu bylo otevření takzvané druhé fronty. Zároveň zde byly projednávány otázky, které později vedly k poválečnému uspořádání ve střední a východní Evropě.<sup>8</sup> Najít dohodu na otevření druhé fronty nebylo vůbec jednoduché. Stalin už v této době plánoval vytvoření nárazníkové zóny v Evropě. Churchillův plán naopak operoval s myšlenkou o rozšíření působnosti spojenců ve Středomoří a díky tomu měly být připraveny podmínky pro vylodění na Balkáně. Tato myšlenka sice nijak nevylučovala možné vylodění spojenců v západní Evropě, avšak pro Stalina byl plán britského premiéra Churchilla nepřijatelný. Americký prezident Roosevelt se také obával, že by kvůli operacím ve Středozemním moři mohlo dojít ke zdržení vylodění v severní Francii, které bylo naplánováno již na 1. května 1944<sup>9</sup> a proto sám s Churchillovým návrhem nesouhlasil.<sup>10</sup>

Další otázkou, kterou se tzv. Velká trojka zabývala, byla otázka polského území. Stalin požadoval zachování územního rozdělení, které získal již v dohodě s Německem v roce 1939.<sup>11</sup> Americký prezident i britský premiér s tímto návrhem souhlasili a jako kompenzaci pro Polsko bylo rozhodnuto, že získá východní část Německa.<sup>12</sup> Spojenci se dále shodli na co největší možné míře pomoci pro partyzánský odboj, vedený Josefem Brozem Titem,<sup>13</sup> v Jugoslávii, který měl být podporován jak finančně, tak materiálně.<sup>14</sup> Jedním z bodů jednání byl vstup Sovětského svazu do války s Japonskem. Stalin oznámil, že se nemůže připojit k boji proti Japonsku, zaprvé byla podepsána smlouva o neútočení mezi

---

<sup>8</sup> POULÍČEK, s. 190.

<sup>9</sup> FENBY, Jonathan, *Spojenci*, Praha 2008, s. 158–159.

<sup>10</sup> CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka. Kruh se uzavírá*, 5. díl, Praha 1995, s. 348–349.

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 387.

<sup>12</sup> SHARP, Tony, *The Origins of the Teheran Formula on Polish Frontiers*. In: *Journal of Contemporary History* 12, 1977, 2, s. 381.

<sup>13</sup> Josip Broz Tito byl prezident Socialistické federativní republiky Jugoslávie, maršál Jugoslávie a za druhé světové války byl vůdcem jugoslávského protinacistického odboje. Po sovětsko-jugoslávské roztržce byl jedním ze zakladatelů Hnutí nezúčastněných zemí, jehož byl hlavním představitelem až do své smrti.

<sup>14</sup> WANNER, s. 127.

SSSR a Japonskem a zadruhé nechtěl do války vstoupit, dokud vede válku proti Německu, avšak přislíbil, že po poražení Německa, může Rudá armáda do války proti Japonsku vstoupit.<sup>15</sup>

Prezident Roosevelt přijel do Teheránu s myšlenkou vytvoření nové světové organizace, která by nahradila nefunkční Společnost národů, v níž by Spojené státy americké, Sovětský svaz, Velká Británie a Čína zaručovaly světový mír.<sup>16</sup> V tomto případě došlo k rozporu mezi Rooseveltem a Stalinem, který se vyjádřil negativně vůči působení Číny,<sup>17</sup> neboť se domníval, že by její přítomnost ve Velké čtyřce vyvolala odpor evropských států.<sup>18</sup>

Druhou konferencí, při které se sešli představitelé tzv. Velké trojky byla konference na krymském poloostrově v letovisku Jalta. Roosevelt, Churchill a Stalin se setkali v Livadijském paláci mezi 4. a 11. únorem 1945. Hlavní otázky jednání se týkaly budoucího uspořádání Německa a Francie. Dále se opět projednávala polská otázka a vznik Organizace spojených národů.<sup>19</sup>

V otázce nacistického Německa se spojenci dohodli, že ustoupí od původního plánu rozdělení na několik menších státních útvarů, ale že se budou snažit Německo oslabit natolik, aby už nikdy nemohlo vyvolat další válečný konflikt. Dohodli se na pěti bodech, které byly později proti Německu uplatňovány. Již od konference v Casablance západní spojenci neuvažovali o separátním míru. S tím souvisel i další bod, a to rozdělení Německa do čtyř okupačních zón. Původní plán počítal se třemi zónami, ale na žádost britské delegace byla z americké a britské zóny vyčleněna zóna pro Francii. Sovětský svaz sice myšlenku čtyř zón z počátku odmítal, ale vzhledem k tomu, že čtvrtá

---

<sup>15</sup> POULÍČEK, s. 190.

<sup>16</sup> *Historické milníky OSN* [online], [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/historie/historicke-milniky-osn/>.

<sup>17</sup> V Číně v této době již probíhala občanská válka mezi nacionalisty a komunisty. Všemi uznávaná vláda byla nacionalistická.

<sup>18</sup> ROBERTS, Geoffrey, *Stalinovy války. Od světové války ke studené válce 1935–1953*, Praha 2008, s. 227.

<sup>19</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.

zóna neměla být utvořena z jimi okupovaného území, neměli námitek. Spojenci se také shodli na likvidaci vojenského materiálu a zbývajícího válečného potenciálu německé armády, rovněž vznikla dohoda o potrestání válečných zločinců a denacifikace Německa. Za válečné zločince byli považováni všichni vysocí představitelé německé NSDAP,<sup>20</sup> kteří se nějakým způsobem podíleli na vyvolání války, holocaustu a dalších válečných zločinech. V Německu pak měla být zakázána činnost NSDAP a všech organizací, které měly s nacistickou stranou cokoliv společného. Otevřená zůstala otázka válečných reparací, na nichž se spojenci prozatím nedohodli, ohledně její konečné výše. Sovětský svaz, který ve válce utrpěl největší škody požadoval maximální možnou výši.<sup>21</sup>

Jedním z nejvíce sporných bodů na jaltské konferenci se stala otázka Polska. Stalin v roce 1944 nastolil v Lublini polskou vládu, která formálně spravovala území osvobozené Rudou armádou. Legální polská vláda se nicméně formovala již od začátku války v exilu v Londýně. Západní mocnosti zde udělaly Stalinovi velký ústupek, když uznaly Lublinskou vládu, která byla doplněna o členy exilové vlády a představitele polského odboje. Stalin na oplátku západním státům slíbil, že v Polsku vypíše svobodné volby, a to nejpozději do měsíce od konce války.<sup>22</sup>

Západní velmoci ovšem ústupek v otázce Polska neudělaly úplně zadarmo. Vycházely vstříc Stalinovi, který bez váhání podepsal, pro západní politiky důležitou, Deklaraci o osvobozené Evropě. Jednalo se o slib, že velmoci budou pomáhat národům, které byly osvobozeny od nacistické nadvlády, aby dokázaly svobodně vyřešit své politické i hospodářské problémy, který vznikly v důsledku války. Stalin také stáhl požadavek, který měl ohledně formování OSN a

---

<sup>20</sup> NSDAP je zkratka pro Národně socialistickou německou dělnickou stranu (německy Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), která se dostala v Německu k moci 30. ledna 1933, když byl kancléřem Německa jmenován její předseda Adolf Hitler.

<sup>21</sup> *Závěry jaltské (Krymské) konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zavery-jaltske-krymske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945>.

<sup>22</sup> Tamtéž.

to, že v ní budou mít zastoupení všechny sovětské svazové republiky. Místo toho měli spojenci podpořit členství pouze pro svazové země Běloruska a Ukrajiny.<sup>23</sup>

Západní mocnosti velmi stály o otevření druhé fronty ve válce proti Japonsku. Americká armáda v této době sice vítězně postupovala, nicméně Japonsko stále disponovalo velkou pozemní silou, která kladla velmi tuhý odpor. Sovětský svaz měl sice s Japonskem dohodu o neútočení z dubna 1941, ale západní mocnosti nabídly Sovětům za pomoc jižní část ostrova Sachalinu, Kurilské ostrovy, nájem přístavu Port Arthur, o který přišlo carské Rusko po válce s Japonskem v letech 1904–1905, výsadní práva k přístavu Dairen a využívání Východočínské a Jihomandžuské železnice. Stalin se díky těmto podmínkám zavázal ke vstupu do války proti Japonsku dva až tři měsíce po skončení války v Evropě a tento slib dodržel vyhlášením války Japonsku 8. srpna 1945.<sup>24</sup>

Jaltská konference skončila 11. února 1945, záhy se však začaly objevovat první problémy mezi západními mocnostmi a Sovětským svazem. Sověti totiž, v rozporu s dohodami uzavřenými na jaltské konferenci, nepřipustili, aby na území, které kontrolovala Rudá armáda, proběhlo svobodné vyřešení politické situace a v důsledku toho zůstaly tyto země v područí Sovětského svazu.

## **1.2 Postupimská konference**

Poslední konferencí, týkající se bezprostředně druhé světové války, se stalo jednání v německé Postupimi, ležící nedaleko Berlína. Konference probíhala od 17. července do 2. srpna 1945. V USA již 12. dubna 1945 zemřel dosavadní prezident Franklin D. Roosevelt, který byl nahrazen Harry S. Trumanem, jenž byl od roku 1944 Rooseveltovým viceprezidentem. Za Velkou Británií se konference účastnil Winston Churchill, který byl ale v průběhu konference nahrazen Clementem Attleem, který Churchilla porazil ve volbách ve Velké Británii a stal

---

<sup>23</sup> Tamtéž.

<sup>24</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.



se tak novým ministerským předsedou. Předmětem konference se stala poválečná správa nad Německem, které kapitulovalo 7. května 1945 v Remeši, ale na požadavek Sovětského svazu se kapitulace opakovala ještě 8. května 1945 v Berlíně. Dalšími body konference bylo uspořádání a rekonstrukce poválečné Evropy. Výsledkem jednání se stal Protokol postupimské konference neboli Postupimská dohoda.

V Protokolu postupimské konference se spojenci jasně shodli na společném postupu proti Německu, jehož cílem mělo být uskutečnění programu tzv. 4D, to znamenalo denacifikaci, demokratizaci, demilitarizaci a demonopolizaci Německa. Dále se mocnosti shodly na tom, že v Německu prozatím nebude obnovena žádná ústřední vláda, a že nejvyšší výkonnou moc v zemi budou mít na starost vrchní velitelé ozbrojených sil Spojených států, Sovětského svazu, Velké Británie a Francie. Toto však byla jedna z mála dohod, která byla na konferenci ohledně budoucího uspořádání Německa schválena. Americký prezident Truman původně přijel do Postupimi s myšlenkou rozdělení Německa na tři státy, Stalin byl již nicméně plně odhodlán udržet Německo jako jednotný celek a dostat jej do sféry vlivu Sovětského svazu.<sup>25</sup>

Spojenci se také shodli na čerpání válečných reparací ze svých zón. Sovětský svaz se navíc zavázal k tomu, že ze své okupační zóny uspokojí i nároky Polska na poválečné reparace. Západní spojenci se také se Sovětským svazem dohodli, že ze západních zón okupovaného Německa dostane 15 % metalurgického, chemického a strojírenského, které nebylo potřeba pro německé mírové hospodářství výměnou za potraviny, uhlí, potaše, zinek, stavební dřevo, hliněné výrobky, nafty a jiného zboží, které bude sjednáno. Dále pak 10 % průmyslového zařízení, které nebylo nezbytně nutné pro německé hospodářství bez jakékoliv protihodnoty. Toto množství mělo být určeno do půl roku od podepsání Protokolu postupimské konference 2. srpna 1945. Odvoz materiálu měl být podle dohody ukončen do dvou let a Sovětský svaz měl sjednané splátky

---

<sup>25</sup> Tamtéž, s. 16.

uhradit do pěti let. Spojenecká reparační komise dále jmenovala Kontrolní radu, která schvalovala, co není nezbytně nutné pro německé hospodářství.<sup>26</sup>

Konference také projednávala otázky, týkající se Polska. Zástupci Spojených států a Velké Británie uznali prozatímní vládu národní jednoty, navázali s ní diplomatické styky a odvolali uznání dřívější exilové vlády v Londýně, která v této době již neexistovala. Postupovali při tom v návaznosti na konferenci, která se konala v Jaltě. Vlády Spojených států a Velké Británie učinily opatření, díky kterému mohla polská prozatímní vláda nakládat s majetkem, který patřil polskému státu, dále podnikly kroky k tomu, aby polská prozatímní vláda mohla získat majetek, který byl během války neprávem zcizen a aby nedošlo ke zcizení polského státního majetku třetí stranou. Mocnosti se zavázaly k pomoci polské prozatímní vládě, aby bylo umožněno všem polským občanům žijícím v zahraničí návratu do Polska. To se týkalo především členů armády a obchodního loďstva s tím, že jim budou poskytnuta stejná práva jako všem ostatním polským občanům. V souladu s jaltskou konferencí, polská prozatímní vláda souhlasila, že v co nejbližším termínu vypíše svobodné volby, ve kterých budou moci kandidovat všechny protinacistické strany, a že tisk bude moci informovat o průběhu těchto voleb. Mocnosti, na základě dohody z Jalty, posunuly, se souhlasem polské prozatímní vlády, hranice Polska na západ a sever. Nová západní hranice Polska vedla od Baltského moře podél řeky Odry až k soutoku se západní Nisou a podél Nisy až k hranicím s Československem, dále mělo obdržet část východního Pruska, které nebylo pod správou SSSR. Svobodné město Gdaňsk bylo až do konečného určení západní hranice Polska pod správou polské prozatímní vlády, aby se z něj nestala součást sovětského okupačního pásma.<sup>27</sup>

Zástupci se na konferenci dohodli na prohlášení, které se týkalo společné politiky, aby byly v Evropě co nejdříve vytvořeny podmínky k trvalému míru.

---

<sup>26</sup> *Protokol postupimské konference (2. srpna 1945)* [online], [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/protokol-postupimske-konference-2-srpna-1945/>.

<sup>27</sup> Tamtéž.

Spojené státy, Velká Británie i Sovětský svaz souhlasily s uzavřením mírových smluv s Itálií, Bulharskem, Finskem, Maďarskem a Rumunskem. Prvním významným úkolem, kterým byla pověřena nově vzniklá Rada ministrů zahraničí při OSN, bylo uzavření mírové smlouvy s Itálií, protože Itálie byla prvním ze spojenců Německa, který kapituloval a zároveň se připojil ke spojencům při boji proti Německu i Japonsku. Itálie se snažila obnovit demokratický režim a díky mírové smlouvě a uznání nové demokratické vlády v Itálii mohlo být podporováno její členství v OSN. Toto už se týkalo také Finska, Rumunska, Maďarska a Bulharska. Spojenci souhlasili s tím, že budou podporovat jejich členství v OSN, ale že bude jejich demokratický vývoj zkoumán samostatně. U ostatních států se konference dohodla na postupu, který byl stanoven v článku 4 Charty OSN „1. Do Organizace spojených národů mohou být jako členové přijaty všechny ostatní mírumilovné státy, které přijmou závazky obsažené v této Chartě a které jsou podle soudu Organizace způsobilé a ochotné tyto závazky plnit. 2. O přijetí kteréhokoli takového státu za člena Spojených národů rozhodne Valné shromáždění na doporučení Rady bezpečnosti.”<sup>28</sup> Vlády se jasně vymezily, že nebudou podporovat žádost o členství Španělska, protože jeho vláda byla utvořena díky pomoci států Osy<sup>29</sup> a tudíž nemělo legitimitu, která by ho opravňovala k členství v OSN.<sup>30</sup>

Sovětská vláda navrhovala poručení území, jak bylo definováno v Chartě OSN a na jaltské konferenci. Spojenci se však na tomto bodě nedohodli a odložili tuto otázku, která se týkala hlavně italských kolonií na zasedání Rady ministrů zahraničí, které se uskutečnilo v září.<sup>31</sup>

Vlády Spojených států, Velké Británie a Sovětského svazu se shodly na revizi postupu Spojeneckých kontrolních komisí v Rumunsku, Bulharsku a

---

<sup>28</sup> Tamtéž.

<sup>29</sup> Osa Berlín-Řím-Tokio. Vojensko-politické uskupení nacistického Německa, fašistické Itálie a Japonska.

<sup>30</sup> *Protokol postupimské konference.*

<sup>31</sup> Tamtéž.

Maďarsku. Nově se mělo přihlížet k zájmům a odpovědnosti vlád, které předložily podmínky k příměří s těmito státy.<sup>32</sup>

Jedním z bodů Protokolu postupimské konference se stal odsun německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska. Mocnosti se dohodly, že k zachování míru je potřeba německé obyvatelstvo přestěhovat do Německa. Vzhledem k tomu, že se jednalo o velký počet lidí, zadala konference tento problém ke zkoumání Kontrolní radě, která měla spravedlivě rozdělit odsunuté Němce mezi všechna okupační pásma. Dále měli zástupci vlád v Kontrolní radě oznámit svým vládám, kolik těchto lidí už do Německa přišlo, a kolika dalších se odsun týká. Současně byly uvědoměny vlády v Československu, Polsku a kontrolní komise v Maďarsku, aby prozatím zastavily další odsun, dokud nebude vypracována zpráva Kontrolní rady.<sup>33</sup>

V průběhu konference se objevila celá řada otázek, v nichž měly mocnosti rozdílné názory, například nakládání s Německem nebo Polskem. Západní mocnosti kritizovaly sovětský postup, který se týkal Polska, Rumunska, Bulharska a Jugoslávie. Stalin však všechny kritiky odmítal a západní mocnosti v této době neměly vůli k tomu, aby mu výrazněji odporovaly při budování sféry vlivu ve východní a jihovýchodní Evropě.<sup>34</sup> Boj proti společnému nepříteli a nutnost dohodnout se na trvalém míru v Evropě prozatím převážila všechny rozpory, které mezi sebou východní a západní mocnosti měly. Sověti dodrželi dohodu z Teheránu a dva měsíce po konci bojů v Evropě zaútočili v Mandžusku na Japonsko. K rychlému ukončení války s Japonskem přispělo i svržení atomových bomb na města Hirošima dne 6. srpna 1945 a Nagasaki dne 9. srpna 1945. Japonsko, prostřednictvím císaře Hirohita a kvůli katastrofální situaci, vyhlásilo 15. srpna 1945 bezpodmínečnou kapitulaci, která byla podepsána 2. září 1945 na bitevní lodi Missouri. Nad Japonskem převzaly kontrolu Spojené

---

<sup>32</sup> Tamtéž.

<sup>33</sup> Tamtéž.

<sup>34</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 17.

státy a vyhlásily zde okupační správu v čele s generálem Douglasem MacArthurem.<sup>35</sup>

Druhá světová válka přinesla velké ztráty na lidských životech a obrovské materiální škody. Z vítězných mocností byl na tom nejhůře Sovětský svaz, který dle odhadů ztratil přes dvacet milionů obyvatel. Díky tomu, že Sovětský svaz nesl hlavní tíhu bojů ve válce, vyšel ve světovém mínění jako největší vítěz. To se projevovalo i v diplomatických vztazích, kdy Roosevelt učinil Stalinovi řadu ústupků a nijak nereagoval na důsledky. Největším sporným bodem se ukázalo být Polsko. Západní mocnosti měly velký zájem na tom, aby se poválečný vývoj Polska odehrával v duchu demokracie. Nicméně neexistovala žádná písemná dohoda, kterou by byl Stalin vázán, a proto neváhal, a i za přispění přítomnosti Rudé armády v Polsku zasahoval do jeho vnitřních záležitostí. Na příkladu Polska je znát, jak Roosevelt upozadoval britského ministerského předsedu Churchilla, který navrhoval, aby polské volby proběhly pod mezinárodním dozorem. Roosevelt tento návrh však nepodpořil a tím vznikaly sváry i mezi západními spojenci.<sup>36</sup>

Sporným bodem byly i válečné reparace. Roosevelt i Churchill si byli dobře vědomi, že k vzestupu Adolfa Hitlera a nacismu přispěly i tvrdě reparace, které byly Německu uloženy po první světové válce. Proto ani jeden z nich nechtěl Německo tvrdě trestat, aby se tato situace již neopakovala. Ovšem proti tomuto vystoupil Stalin, ke kterému se přidala i Francie. Roosevelt si byl vědom ztrát, které Sovětský svaz ve válce utrpěl a domníval se, že pokud Stalinovi ustoupí, tak se na oplátku Stalin vzdá teritoriálních nároků ve východní a střední Evropě.<sup>37</sup> Roosevelt se až naivně domníval, že se Sovětský svaz změní. A i když Churchill Roosevelta několikrát varoval před komunismem v Evropě, Roosevelt jeho varování přehlížel. Nepodnikl proto žádné kroky k omezení vlivu

---

35 MULLIS, Tony R., *Douglas MacArthur*. In: WILLBANKS, James H. (ed.), *Generals of the Army*, Kentucky 2013, s. 97.

36 JOHNSON, Paul, *Dějiny 20. století*, Voznice 2008, s. 424.

37 LUŽÁK, Petr, *Západ: Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997, s. 61.

Sovětského svazu ve střední a východní Evropě. Tyto politické chyby a prakticky neomezená moc Sovětského svazu ve střední a východní Evropě přispěly ke vzniku studené války.

## 2 Počátek studené války

Na postupimské konferenci byla ustanovena Rada ministrů zahraniční. Zástupcem americké diplomacie se stal Trumanův ministr zahraničí James F. Byrnes a za Sovětský svaz se jím stal Molotov. Rozdíl mezi těmito dvěma ministry byl zcela jasný. Zatímco Byrnes dostal od prezidenta Trumana veškeré možné pravomoci, Molotov tyto pravomoci dostal jen na oko a o záležitostech týkajících se světa skutečně rozhodoval Stalin.<sup>38</sup> Velkou hrozbou pro Stalina zůstávala atomová bomba, kterou Spojené státy měly. Stalin si dobře uvědomoval, že díky této zbrani nedokáže světové problémy rozhodovat ve svůj prospěch. Proto se snažil udržovat naoko přátelské vztahy, a zároveň usiloval o pozvolné vzdalování se západních států.<sup>39</sup>

První schůzka Rady ministrů zahraničí se konala od 11. září do 2. října 1945 a skončila naprostým fiaskem. Byrnes se dožadoval většího vlivu západních států v Rumunsku a Bulharsku. Molotov toto naprosto odmítal, ale zároveň požadoval rozšíření působnosti Sovětů až ke Středozemnímu moři. Což pochopitelně Byrnes odmítal. Molotov rovněž nesouhlasil s uzavřením mírových smluv s menšími nepřátelskými zeměmi a zároveň vetoval možné stažení sovětských vojsk z těchto zemí. Molotov dokonce navrhl, aby z Rady odešli ministři Francie a Číny, s tím však nesouhlasili Ernest Bevin s Byrnesem, navzdory tomu, že bylo Trumanovi doporučeno, aby navázal se Sovětským svazem čistě bilaterální vztah. Konference naplno ukázala, že Molotov nemůže Stalina v mezinárodním vyjednávání nahradit a že spojení z válečných let je definitivně pryč.<sup>40</sup>

V prosinci 1945 přicestovali do Moskvy ministři zahraničí Spojených států a Velké Británie. Molotov a Byrnes rozhodli, že se jednání Rady ministrů budou účastnit pouze zástupci Velké trojky, tedy bez ministra zahraničí Francie.

---

<sup>38</sup> BRADLEY, John Francis Nejez, *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a západem*, Praha 1994 s. 34.

<sup>39</sup> Tamtéž.

<sup>40</sup> Tamtéž, s. 34–35.

Bevina toto jednání zaskočilo, ale musel s tím souhlasit, pokud chtěl, aby Velká Británie měla na jednání nějaký vliv. Byrnes se však sešel s Molotovem ještě před příjezdem Bevina. Z tohoto jednání vzešla dohoda, ve které Byrnes vyměnil východní Evropu za Japonsko, ve kterém získal prezident Truman výlučný vliv.<sup>41</sup> Ani na této schůzi nedošlo k žádnému výraznému pokroku. Molotov neustále odmítal veškeré návrhy západních mocností, které již byly projednávány na zářijové schůzce v Londýně. Pokrok nastal, až když se ministr zahraničí Byrnes sešel přímo se Stalinem. Stalin svolil k uzavření mírových smluv s Itálií, Maďarskem, Rumunskem, Bulharskem a Finskem. Návrhy mírových smluv se projednávaly na mírové konferenci jednadvaceti států v Paříži 29. července 1946. Stalin zároveň přislíbil větší liberalizaci v Rumunsku a Bulharsku. Dále souhlasil, aby otázka atomových zbraní byla projednávána na půdě OSN. Nejspornějším bodem konference se stala přítomnost sovětských vojsk v Íránu. Byrnes naléhal, aby byla sovětská vojska stažena s Íránu dle dohody, avšak Stalin mu oponoval s tím, že „*odusun sovětských vojsk se opozdil, jelikož hrozilo, že iránská armáda by mohla zaútočit na sovětská ropná zařízení v Baku*“.<sup>42</sup> Byrnes tomuto tvrzení, na rozdíl od Bevina, uvěřil. V této situaci již ministr zahraničí Velké Británie pochopil, že je při jednání osamocen. Začal proto prosazovat evropský bezpečnostní systém bez supervelmocí.<sup>43</sup> Bevin byl přesvědčen, že politika *détente* nemůže nadále fungovat.

V podobném duchu se nesl i projev bývalého ministerského předsedy Velké Británie Winstona Churchilla, který pronesl na univerzitě ve Fultonu již 5. března 1946. Churchill ve svém projevu vyzýval svět: „*Musíme zajistit, aby práce OSN byla užitečná, aby to byla skutečnost a ne pokrytectví, aby to byla síla pro akci, skutečný chrám míru, v němž jednou budou zavěšeny štíty národů a ne pouhý kokpit v babylonské věži. Dříve než promarníme solidní jistoty národního zbrojení k sebeobraně, musíme si být jisti, že náš chrám je postaven ne na*

---

<sup>41</sup> Tamtéž, s. 35–36.

<sup>42</sup> Tamtéž, s. 36.

<sup>43</sup> Tamtéž.



*pohyblivém písku nebo na bažinách, ale na skále. Každý, kdo má otevřené oči, může vidět, že naše stezka bude obtížná a dlouhá. Jestliže ale setrváme pohromadě, jako jsme byli ve dvou světových válkách - ne jako bohužel v intervalu mezi nimi - nemohu pochybovat, že na konci dosáhneme svůj konečný cíl. Mám jasný a praktický návrh k jednání. Soudní dvory a magistráty mohou být vytvořeny, ale nemohou fungovat bez policejních úředníků a strážníků. Musí být neprodleně zahájeno vybavování Organizace spojených národů mezinárodní ozbrojenou silou. V takové věci můžeme postupovat jen krok za krokem, ale musíme začít nyní. Bylo by nicméně špatné a nemoudré svěřit tajné vědomosti nebo zkušenosti o atomové bombě, které jsou nyní v začátcích a mají je Spojené státy, Velká Británie a Kanada, mezinárodní organizaci, dokud se ještě nachází ve věku dětství. Bylo by šílenstvím hodit je zmitanému, stále agitovanému nesjednocenému světu. V žádné zemi nikdo nespí hůře proto, že by vědomosti, metody a suroviny pro výrobu bomby se nyní nalézaly v amerických rukou. Nevěřím ale, že bychom všichni mohli spát tak klidně, kdyby se situace obrátila a kdyby si některý komunistický nebo neofašistický stát nyní monopolizoval tyto hrůzné síly. Samotný strach z nich by mohl být využit, aby svobodnému demokratickému světu byly vnucovány totalitní systémy a důsledky, které se vymykají lidské představivosti.”<sup>44</sup> Dále se Churchill zmiňuje o tyranii, která se v některých státech světa odehrávala, a kde byla omezována práva svobody a demokracie. Definoval jasně zónu, které se to týká: „Od Štětína na Baltu po Terst na Jadranu byla přes kontinent spuštěna železná opona.”<sup>45</sup> Varoval před snahou Sovětského svazu v Německu a obával se nevyhnutelnosti nového ozbrojeného konfliktu.<sup>46</sup>*

Sovětům se i přes nejednotu západních spojenců nedařilo prosazovat svoje představy o poválečném uspořádání. Proto se Molotov stále uchýloval k vetu,

---

<sup>44</sup> Projev W. Churchilla na univerzitě ve Fultonu (5. 3. 1946), VESELÝ, Zdeněk (ed.), *Světová politika 20. století v dokumentech (1945–1990)* (dále jen *Světová politika*), Praha 2001, s. 18.

<sup>45</sup> Tamtéž, s. 20.

<sup>46</sup> Tamtéž s. 18–21.

jemuž se začalo říkat *nět*. V dubnu a květnu 1946 nesouhlasil s tím, aby přístav Terst připadl k Itálii. Odmítal znění mírových smluv s Německem a Rakouskem. Úplně rozdílné se tak zdálo jednání, které probíhalo v červnu a listopadu téhož roku. Molotov souhlasil, aby ostrovy Dodekanesos připadly Řecku, a na rozdíl od předchozích konferencí souhlasil s kompromisním řešením v případě přístavu Terst.<sup>47</sup>

I když se zdálo, že konference vyřeší problémy, Molotov se stále vracel k otázkám, o kterých si západní mocnosti myslely, že už jsou dávno vyřešené. Situace došla až tak daleko, že Molotov odešel z jednání v Paříži v dubnu 1947, když Spojené státy předložily Evropě návrh Marshallova plánu. Nakonec se ukázalo, že poslední zasedání Rady ministrů zahraničních věcí se uskutečnilo v prosinci 1947, kdy Molotov vetoval všechny návrhy západních spojenců, a zasedání bylo odročeno. V tento moment fakticky zanikl nástroj, který měl za úkol vyřešit poválečný vývoj v Evropě a světové uspořádání. Rada ministrů zahraničních věcí tedy nevyřešila žádnou zásadní otázku, ale jen ty menší, které navíc vyzněly ve prospěch Sovětského svazu.<sup>48</sup>

V roce 1947 již bylo jasné, že staré spojení z druhé světové války je nenávratně pryč. Mezi západní a východním světem se prohlubovala propast, která vznikla díky neshodám a vzájemnému podezírání z poválečných let. Největší spojenci Spojených států, Velká Británie a Francie měly svých vlastních problémů dost a proto nemohly stát po boku Spojených států, jako rovnocenný partner. Velká Británie měla velké poválečné problémy. Z bývalého obrovského impéria se začal stávat závislý stát, který hrál ještě nějakou roli díky své historii. Ekonomicky vyčerpaná země potřebovala pomoc Spojených států, aby nedošlo k úplnému zhroucení země. Američané dokonce ani nedodrželi válečnou dohodu, která se týkala vzájemné výměny tajných informací o technologiích, které byly za války objeveny. V roce 1947 ministerský předseda Attlee připomněl Trumanovi tuto dohodu, avšak americké odmítnutí se opíralo o zprávu generála

---

<sup>47</sup> BRADLEY, s. 36.

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 37.

George Catletta Marshalla: „*Jelikož výměna informací týkajících se jaderného výzkumu má vojenské důsledky pro americkou bezpečnost a jelikož bezpečnost jaderných specialistů Spojeného království nejen nelze zaručit, ale je naopak pochybná, nemělo by k žádné takové výměně docházet.*”<sup>49</sup> Podobně jako Velká Británie na tom byla i Francie, která navíc měla i problémy co se domácí politiky týká. Po válce se do obliby dostávali francouzští komunisté, se kterými se Charles de Gaulle musel chtě nechtě dohodnout. Následně odcestoval do Moskvy, aby na jednání vyvážil Roosevelta s Churchillem, Stalin však jeho snahu odmítl. Poté co se v roce 1946 de Gaulle vzdal moci, chtěli jeho nástupci pokračovat v jeho politice, ale na konferenci v Moskvě v roce 1947 zjistili, že Sovětský svaz jejich záměry nepodpoří. Nezbývalo jim tedy nic jiného než se podřídit Spojeným státům. Na oplátku obě země, jak Velká Británie, tak Francie, dostaly hospodářskou pomoc v podobě Marshallova plánu. Ovšem výsledkem bylo, že Spojené státy získaly vůči nim vedoucí postavení ve světových záležitostech.

## **2.1 Vznik a funkce OSN**

Po vypuknutí druhé světové války bylo zřejmé, že kontrolní orgán, kterým byla Společnost národů, selhal. Bylo tedy zapotřebí vytvořit nový kontrolní orgán, který by měl větší vliv, než měla Společnost národů. Již v průběhu druhé světové války navrhl americký prezident Roosevelt nový název Spojené národy, který byl oficiálně použit v Deklaraci Spojených národů 1. ledna 1942, ve které se 26 států zavázalo v pokračování společného postupu proti státům Osy.

Během srpna až září 1944 se sešli zástupci Spojených států amerických, Sovětského svazu, Velké Británie a Číny v americkém Dumbarton Oaks, kde diskutovali o cílech a zásadách budoucích Spojených národů. Po Jaltské konferenci deklarovali nejvyšší představitelé Spojených států, Sovětského svazu a Velké Británie úmysl vytvořit Organizaci spojených národů. V roce 1945 se

---

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 45.

sešli zástupci 50 států v americkém San Francisku. Zde diskutovali o návrzích, které byly vypracovány v Dumbarton Oaks. Z těchto návrhů vzešla Charta OSN, která byla podepsána 26. června 1945 50 státy. Státem, který neměl na konferenci zástupce, bylo Polsko, který svůj podpis připojilo později, ale i přesto je považováno za jeden z 51 zakládajících států OSN. Organizace spojených národů oficiálně vznikla 24. října 1945, kdy byla Charta OSN ratifikována Spojenými státy, Sovětským svazem, Velkou Británií, Čínou a Francií a většinou dalších zemí OSN.

Organizace spojených národů se dělí na šest základních orgánů. Prvním z nich je Valné shromáždění OSN na kterém jsou zastoupeny všechny členské státy. Projednává široké spektrum témat, ke kterým vydává doporučení. Mezi tato témata patří problematika ozbrojených konfliktů a odzbrojování, otázka udržitelného rozvoje a lidská práva. Výjimku tvoří témata, která přísluší Radě bezpečnosti. V Radě bezpečnosti OSN zasedá patnáct členů, z toho je pět stálých členů, mezi které patří Spojené státy americké, Sovětský svaz<sup>50</sup>, Velká Británie, Francie a Čína.<sup>51</sup> Tito stálý členové mají právo veta. Ostatních deset členů je voleno Valným shromážděním na dvouleté období. Rada bezpečnosti zasedá nepravidelně podle potřeby. Její hlavní funkcí je projednávání událostí, které by mohli vést ke konfliktům, navrhování podmínek míru a doporučuje opatření proti hrozbám. Dále doporučuje Valnému shromáždění kandidáta na post generálního tajemníka OSN. Generální tajemník OSN stojí v čele sekretariátu, který má na starosti řízení celé organizace. Úředníci OSN nepodléhají jednotlivým vládám, ale pouze OSN. Čtvrtým orgánem OSN je Ekonomická a sociální rada, která projednává mezinárodní a sociální otázky a snaží se na ně nalézt řešení. Podporuje také mezinárodní posilování spolupráce v kultuře a vzdělávání. Důležitým orgánem po roce 1945 byla Poručenská rada, která podporovala svěřenecká území, především v Africe a Tichomoří, a dohlížela na jejich

---

<sup>50</sup> V roce 1991 zaujalo post stálého člena Rusko.

<sup>51</sup> Do roku 1971 zastupovala Čínu v Radě bezpečnosti Čínská republika na ostrově Tchaj-wan. Od roku 1971 zastupuje Čínu Čínská lidová republika, tedy pevninská Čína.

postupný přechod k samosprávě nebo samostatnosti.<sup>52</sup> Pro řešení mezinárodních sporů byl založen Mezinárodní soudní dvůr. Ten má na starosti spory v diplomacii nebo územní spory mezi státy. Před Mezinárodní soudní dvůr smí předstoupit pouze stát, nikoliv jednotlivec, a rozhodnutí soudu je pro státy závazné.

## 2.2 Otázka Německa

Německo bylo po válce rozděleno na čtyři zóny pod správou Spojených států, Velké Británie, Francie a Sovětského svazu. Stalin se domníval, že se mu podaří prosadit v celém Německu své zájmy bez větších potíží. Předpokládal, že poválečné hospodářské problémy Spojených států a Velké Británie budou tak velké, že se z Německa brzy stáhnou a z nastalé situace bude těžit Německá komunistická strana, která se dostane v celém Německu k moci. I to byl jeden z důvodů, proč na konferencích prosazoval silné a sjednocené Německo. O to překvapivější bylo, když v září 1946 ministr zahraničních věcí Byrnes také podpořil myšlenku jednotného Německa, avšak zdůraznil, že západní hranice s Polskem ještě není definitivní a že Spojené státy učiní vše pro to, aby se okupační zóny sjednotily. Navrch ještě Molotovovi vzkázal, že americká vojska zůstanou v Německu, dokud to bude potřeba.<sup>53</sup> V létě 1946 však začal velký spor ohledně demilitarizace Německa. Spojené státy navrhovaly demilitarizovat Německo na 25 let, ale Sovětský svaz tento návrh odmítl. Americkou reakcí na odmítnutí bylo, že přestaly platit Sovětskému svazu reparace ze svých zón, na kterých se dohodly v Postupimi. Po tomto odmítnutí začalo sjednocování západních zón Německa. Velká Británie i Francie se v tomto směru podřídily Spojeným státům, které chtěly získat větší správní a hospodářskou efektivitu v Německu. V říjnu 1946 se v Berlíně uskutečnily volby, což umožnily obě dvě strany. Jejich výsledkem byl nejvíce zklamán Stalin, když komunistická strana

---

<sup>52</sup> Posledním svěřeneckým územím byla stát Palau, který získal autonomii v roce 1994. Od té doby se rada nesešla.

<sup>53</sup> BRADLEY, s. 48–49.

získala pouhých 20 % hlasů. Po těchto volbách se vztahy mezi spojenci definitivně rozpadly. Spojené státy začaly obviňovat Sovětský svaz, že využívá německého zbrojního průmyslu k výrobě dalších zbraní pro Rudou armádu, dále že využívá německé vědce k výzkumu nových zbraní a z osvobození nacistických zločinců, pokud vstoupí do komunistické strany. Největší obvinění však padlo na válečné reparace, kdy západní mocnosti vinily Sovětský svaz, že drancuje svoji zónu a snaží se je oslabovat tím, že vyžaduje reparace ze západních zón.<sup>54</sup>

V březnu 1947 probíhalo zasedání Rady ministrů zahraničních věcí v Moskvě. Všechny čtyři mocnosti se neshodly ani na jednom z bodů programu, jimiž byly: „1. Smlouva o odzbrojení a demilitarizaci Německa; 2. Smlouva umožňující obnovu nezávislého a demokratického Rakouska; 3. Omezení okupačních jednotek v Německu.”<sup>55</sup> Francie na této konferenci také navrhovala sjednocení Německa, Sovětský svaz jejich myšlenku však nepodpořil, a proto bylo jasné, že Německo bude rozděleno na východní a západní<sup>56</sup> zónu.

Definitivní zlom ve vztazích spojenců v záležitosti Německa došlo na konferenci v Londýně, která se konala od listopadu do prosince 1947. Molotov přišel s konečnými návrhy, které se týkaly Německa: „1. Ustavit celoněmeckou demokratickou vládu, které bude k připomínce předložena mírová smlouva; 2. Smlouvu poté ratifikuje celoněmecký parlament, složený ze zástupců obou polovin Německa”<sup>57</sup> Ministr zahraničních věcí USA generál Marshall Molotovův návrh odmítl a konference byla odročena na neurčito.

---

<sup>54</sup> Tamtéž, s. 49.

<sup>55</sup> Tamtéž.

<sup>56</sup> Německá západní zóna se v této době nazývala trizónie. Okupační správu zajišťovaly Spojené státy, Velká Británie a Francie.

<sup>57</sup> BRADLEY, s. 50.

## 2.3 Turecko a Řecko

Turecko i Řecko bylo ve sféře zájmu Velké Británie. Již dříve v roce 1936 byla podepsána Konvence ve Švýcarském Montreaux, která *“potvrdila specifické postavení černomořských států a jejich právo - v čase míru - volného průjezdu úžinami pro jejich válečné lodě. Dále Konvence garantovala svobodu plavby v mírové i válečné době pro obchodní loďstvo a přenesla odpovědnost za obranu Bosporu a Dardanel na Turecko.”*<sup>58</sup> Během války však Turecko nedokázalo úžiny dostatečně bránit a tak německá a italské námořnictvo snadno proniklo do Černého moře. Sovětský svaz proto začal požadovat vybudování vojenské základny v úžinách. Toto se stalo předmětem diskuze mezi Stalinem a Churchillem 9. října 1944, kde Stalin požadoval revizi Konvence z Montreaux. Churchill s tímto požadavkem posléze nezávazně souhlasil.<sup>59</sup> 19. března 1945 vypověděl Sovětský svaz smlouvu s Tureckem a v červnu vyslovil požadavek, aby oblast kolem měst Kars a Ardalen byla vrácena Sovětskému svazu.<sup>60</sup> Turecko však s tímto nesouhlasilo. A. Eden před zahájením konference v Postupimi tlumočil tento nesouhlas Molotovovi. Churchill na soukromé schůzce se Stalinem 18. července 1945 vyjádřil pochopení pro nároky Sovětské svazu na oblast úžin, ale zároveň dodal, že je znepokojen případným narušením turecké nezávislosti.<sup>61</sup> Později byly požadavky stupňovány a Sovětský svaz žádal přístavní město Trebizond, které se nachází na Černomořských úžinách a vyřešení kurdské otázky.<sup>62</sup> Stalin kalkuloval s tím, že díky nátlaku a špatné hospodářské situaci Velké Británie dosáhne svého. Prezident Truman si však uvědomil význam Turecka a úžin a vyslal do Turecka křižník Missouri *„navenek proto, aby přepravil do Turecka ostatky tureckého velvyslance, který zemřel ve*

---

<sup>58</sup> NÁLEVKÁ, Vladimír, *Horké krize studené války*, Praha 2010, s. 17.

<sup>59</sup> Tamtéž, s. 17–19.

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 19.

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 19–20.

<sup>62</sup> BRADLEY, s. 51–52.

*Washingtonu*”.<sup>63</sup> V roce 1946 však Sovětský svaz vystupňoval tlak, když tvrdil, že „*budoucnost úžin musí vyřešit státy černomořské oblasti*”<sup>64</sup>, a chtěl, aby úžiny bránil společně s Tureckem. V srpnu 1946 bojovaly o úžiny Spojené státy, Velká Británie i Sovětský svaz na diplomatické úrovni. Když však bylo jasné, že dohody nelze dosáhnout, vyslaly Spojené státy do oblasti letadlovou loď *F. D. Roosevelt*, která byla doprovázena dalšími bitevními loděmi.<sup>65</sup> Tato událost společně s dalším odmítnutím požadavků Sovětského svazu vedla k tomu, že Sověti zastavili svůj tlak na území v oblasti úžin a začali se soustředit na Řecko.

Řecko bylo až do konce druhé světové války ve sféře vlivu Velké Británie, v poměru 90 % Velká Británie, 10 % ostatní.<sup>66</sup> Situace se však změnila po válce. Pro Brity bylo Řecko podobně jako Turecko velmi důležité kvůli významu oblasti úžin. Stalin se, vzhledem k předválečnému izolacionalismu Spojených států, domníval, že zde Spojené státy nezasáhnou, a proto byl ochoten vyčkat, až se Řecko úplně ekonomicky a politicky zhroutí. Politická situace se v Řecku zhoršovala již od roku 1944, kdy zde Britové dosadili pravicový režim. Řecká levice kvůli nastalé situaci vyprovokovala občanskou válku. Té se účastnila i vojska Velké Británie, která stála na straně pravicové vlády. Občanská válka sice skončila již v únoru 1945 příměřím mezi oběma stranami. Nicméně záhy po konci druhé světové války se situace opět začala zhoršovat. Ovšem nebyl to ani Sovětský svaz a ani Velká Británie, kteří dohodu porušily. Situaci začali znovu vyostřovat jugoslávští komunisté, kteří podporovali a podněcovali své řecké kolegy k boji o moc. Počátkem roku 1946 si začali Sověti stěžovat, že přítomnost Britských jednotek v Řecku ohrožuje světový mír. V únoru 1946 projednávala celou situaci, na podnět sovětské stížnosti, Rada bezpečnosti OSN. Ministr zahraničí Bevin však odmítal veškerá nařčení a tvrdil, že skutečné nebezpečí pochází z Moskvy. V březnu 1946 proběhly v Řecku volby, které však řečtí

---

<sup>63</sup> Tamtéž, s. 52.

<sup>64</sup> Tamtéž.

<sup>65</sup> NÁLEVKA, *Krize*, s. 21.

<sup>66</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.



komunisté bojkotovali. Po volbách Britové sdělili nové řecké vládě, že již nadále nebudou finančně podporovat Řecko. V období října 1944 až března 1945 poslala Velká Británie na pomoc Řecku pomoc ve výši zhruba 87 milionů liber.<sup>67</sup> V září 1946 se konal v Řecku plebiscit o obnově monarchie, ve kterém slavila úspěch řecká vláda a tím vzrostla její legitimita. Již v létě 1946 vedli řečtí komunisté proti vládě partyzánskou válku, která přerostla znovu v občanskou válku. Britové, kteří byli vyčerpani druhou světovou válkou a sami se potýkali s hospodářskou krizí, se rozhodli v říjnu 1946 stáhnout většinu svých jednotek z Řecka. Spojené státy to velmi znepokojilo, protože si byly dobře vědomy, jak snadno se komunisté dostali k moci v jiných zemích. Proto se prezident Truman rozhodl zasáhnout a požádal Kongres o poskytnutí finanční pomoci pro Řecko a Turecko<sup>68</sup>, aby zastavil komunistickou expanzi v Turecku a Řecku. Kongres zareagoval pozitivně a finanční pomoc schválil. Tímto krokem byl velmi zaskočen Sovětský svaz, který spoléhal na to, že Řecko není, a nikdy nebude ve sféře zájmu Spojených států.<sup>69</sup>

## **2.5 Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko**

Poválečný vývoj v Polsku, Maďarsku, Bulharsku a Rumunsku byl velice podobný. Jediným rozdílem bylo, že Polsko, na rozdíl od ostatních států bylo osvobozeno Rudou armádou. Maďarsko, Bulharsko i Rumunsko stály na straně poražených států Osy. Stalin původně počítal pouze s Polskem, vzhledem k jeho strategické poloze, jako se satelitním státem. Zatímco Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko se jimi staly jako důsledek počínající studené války.

Největší diplomatický boj probíhal o Polsko. Již na konferenci na Jaltě se všechny mocnosti dohodly na tom, že Lublinská vláda bude doplněna o členy legitimní polské exilové vlády a odboje. Ovšem tato skutečnost se naplnila jen

---

<sup>67</sup> BRADLEY, s. 52.

<sup>68</sup> Blíže viz třetí kapitola.

<sup>69</sup> BRADLEY, s. 53.

částečně, členové londýnské polské vlády nedosáhli po válce žádného pokroku při jednání o vstupu do polské prozatímní vlády. Členové odboje na tom byli ještě hůř, protože je Stalin nechal pro jistotu uvěznit. Roosevelt sice Stalinovy jeho sliby připomínal a hodlal o osud Polska bojovat. Nicméně 12. dubna 1945 zemřel. Polsku nepomohl ani Churchill, který 24. dubna 1945 potvrdil dohodu uzavřenou se Stalinem, která dávala Stalinovi volné ruce v Polsku a Churchillovi v Řecku. Jistého pokroku dosáhl prezident Truman na konferenci v Postupimi, kde se mu podařilo prosadit přijetí pěti členů londýnské polské vlády. Naopak se mu nepodařilo prosadit přijetí i členů odboje, kteří byli stále věznění a Stalin je odmítal pustit s odůvodněním, že „nemůže zasahovat do záležitostí, o nichž soudy dosud nerozhodly“<sup>70</sup>. 5. července 1945 byla prozatímní vláda uznána, a dokonce přijatá do OSN. Komunistické straně se podařilo v Polsku po válce ovládnout důležité pozice ve vládě, nicméně jim bylo jasné, že by ve svobodných volbách, na které by západní mocnosti dohlížely, nezmáhali. Obratně proto využívali Rudou armádu a Polskou lidovou armádu, která byla zorganizována v SSSR, aby oslabili své konkurenty. Stalin nadále radil polským komunistům, aby se snažili volby co nejvíce oddálit, dokud přesně nebude vědět, jak moc se chtějí Američané ve východní Evropě angažovat. Stalin přislíbil západním mocnostem volný přístup jejich pozorovatelům. Polští komunisté se rozhodli, že 30. června 1946 provedou zkoušku všeobecných voleb, kterým mělo být referendum. Výsledky tohoto referenda dopadly ve prospěch komunistické strany, ovšem bylo přiznáno, že v okresech, kde nebyli přítomni zahraniční pozorovatelé byly výsledky falšovány. Západní mocnosti ovšem nezaznamenaly žádná pochybení, a proto se polští komunisté rozhodli, že všeobecné volby risknou. 19. ledna 1947 ukázaly výsledky voleb, že komunistická strana získala většinu 80 % hlasů, i když byly považovány za zmanipulované.<sup>71</sup> Západní pozorovatelé přesto dospěli k názoru, že volby byly svobodné. Dokonce labouristický poslanec Tom Driberg

---

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 55.

<sup>71</sup> MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav, VYKOUKAL, Jiří P., *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě*, Ostrava 1991, s. 46.

prohlásil, že se volby nijak zvlášť nelišily od voleb, které pozoroval v USA. Objevilo se pár protestů, které ale Stalin odmítl a tím si otevřel cestu k přeměně Polska na satelitní stát. Stalin si však pořád nebyl jist přátelským Polskem, a proto se rozhodl k rázné satelizaci. Aby posílil komunistickou stranu založil v říjnu 1947 Kominformu, která nahradila rozpuštěnou Kominternu, a která měla sloužit jako nástroj kontroly a ovládání. Zatímco západní mocnosti považovaly Polsko za definitivně ztracené už v roce 1947, Stalinovi se ho podařilo satelizovat až koncem roku 1948. Definitivně se Polsko dostalo pod Stalinovu kontrolu v roce 1949, kdy se stalo lidovou demokracií.<sup>72</sup>

Zatímco v případě Polska Stalin zamýšlel satelizaci již dlouhou dobu vzhledem k jeho strategické poloze, v případě Bulharska, Maďarska a Rumunska byla situace odlišná. Jejich připojení do područí Sovětského svazu bylo důsledkem studené války. V Bulharsku se zhroutil režim 9. září 1944, když zemi rychle obsadila Rudá armáda. Již v říjnu 1944 se Stalin dohodl s Churchillem, že Bulharsko bude ve sféře vlivu Sovětského svazu, v poměru 75 % SSSR a 25 % ostatní<sup>73</sup>, a tím dal Stalinovi prakticky volnou ruku. Stalin si však uvědomoval, že by jeho kontrolu mohla komplikovat silná Rolnická strana, proto převrat probíhal velmi opatrně. 18. listopadu 1945 proběhly všeobecné volby, ve kterých drtivě zvítězila, i díky kontrole ministerstva vnitra, Vlastenecká fronta<sup>74</sup>, která získala 86 % hlasů.<sup>75</sup> V červenci 1946 udeřila Rudá armáda na bulharskou armádu, ve které byla provedena čistka a na důstojnické pozice byli dosazeni Sověty vycvičení důstojníci. Vlastenecká fronta také uspořádala referendum o tom, zda má Bulharsko zůstat monarchií nebo se stát republikou. Přes 90 % lidí se vyjádřilo pro republiku, což si komunisté vyložili jako že jim lid vyjádřil podporu. Proto v říjnu 1946 uspořádali další volby, které byly zmanipulovány

---

<sup>72</sup> BRADLEY, s. 54–57.

<sup>73</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.

<sup>74</sup> Vlastenecká fronta v Bulharsku byla volební koalice komunistické strany a ostatních, nespokojených, členů dalších stran.

<sup>75</sup> MOULIS, s. 64.

tak, aby vyzněly ve prospěch komunistické strany. Komunistická strana tak díky tomu získala pod kontrolu všechna důležitá ministerstva. V prosinci 1947 byla schválena nová ústava podle sovětského vzoru a v roce 1948 se Bulharsko stalo lidovou demokracií. V polovině roku 1948 proběhla obrovská čistka v komunistické straně, při které bylo popraveno nebo bylo ze strany vyhozeno přes sto tisíc členů. Díky tomu byl z Bulharska v roce 1949 dokonalý a věrný satelitní stát.<sup>76</sup>

Dohoda mezi Churchillem a Stalinem rozdělovala vliv v Maďarsku 50 % na 50 % mezi Sovětský svaz a ostatní<sup>77</sup>. Rudá armáda však zemi dobyla a zvrátila tento vliv ve prospěch Sovětského svazu. V prvních všeobecných volbách však komunistická strana propadla a získala pouhých 17 % hlasů. Zdálo se, že zde Stalin dodrží své slovo, a vliv v zemi bude rozdělen rovnoměrně. Ještě před podepsáním mírové smlouvy s Maďarskem však provedla Rudá armáda řadu zatčení mezi antisovětskými Maďary. Toto zatýkání dosáhlo svého cíle, kterým byla destabilizace země a zastrašení nekomunistických politiků. Následující volby v roce 1947 vyhrál Vládní blok se ziskem 60 % hlasů, a komunisté s 22 % se stali nejsilnější stranou. A i když existovala pravicová seskupení uvnitř vládní koalice, komunisté dokončili proces formování nového lidově demokratického státu.<sup>78</sup> V roce 1949 se z Maďarska stala lidová demokracie a Maďarsko se připojilo ke sféře vlivu Sovětského svazu, při čemž v něm nezbylo nic ze západního vlivu.<sup>79</sup>

V případě Rumunska chtěl Stalin strategicky vyvažovat vliv Churchilla na Balkáně. Vliv, který byl již před koncem války dohodnut dával Sovětskému svazu 90 % a ostatním pouhých 10 %.<sup>80</sup> Koncem roku 1944 bylo Rumunsko osvobozeno. Sověti chtěli potvrdit svoji nadvládu nad Rumunskem a proto 27.

---

<sup>76</sup> BRADLEY, s. 57–59.

<sup>77</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.

<sup>78</sup> MOULIS, s. 58.

<sup>79</sup> BRADLEY, s. 59–60.

<sup>80</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 15.

února 1945 přicestoval do Bukurešti náměstek ministra zahraničních věcí SSSR Andrej Januarjevič Višinskij v doprovodu s obrněnou jednotkou. Králi Michalovi bylo předloženo několik ultimát, které však král Michal odmítal přijmout. Nakonec se podvolil 5. března 1945, protože si myslel, že to bude jen dočasné. Nejtvrdší podmínkou bylo jmenování dr. Petru Grozy na místo předsedy vlády. Západní mocnosti proti tomuto brutálnímu se vměšování do vnitřních záležitostí protestovaly, ale marně. V srpnu 1945 byla Grozova vláda uznána Sovětským svazem. Západní mocnosti však požadovaly, aby se vyřešila Rumunská vnitropolitická situace. Král Michal v této době vyzval Grozu k odstoupení, ten však odmítal, což nakonec vedlo k abdikaci krále Michala. Po jednom jednání Rady ministrů zahraničních věcí Stalin přislíbil v Rumunsku větší míru svobody ve vnitropolitických záležitostech. Grozova vláda byla rozšířena o nekomunistické ministry. To vedlo k uznání jeho vlády ze strany Velké Británie a Spojených států v únoru 1946. Toto uznání bylo hlavním Stalinovým cílem. Na podzim roku 1946 proběhly nové volby. Ministerstvo vnitra bylo pod kontrolou komunistů a tak volby skončily přesně podle jejich očekávání, hlavně díky falšování konečných výsledků. Tyto volby proběhly na základě zfalšovaných volebních seznamů a pod dohledem Rudé armády.<sup>81</sup> Po podepsání mírové smlouvy opozice hlasitě protestovala proti výsledkům voleb, avšak byla postupně izolována a v červenci 1947 byly všechny opoziční strany rozpuštěny. Koncem roku 1947 měli komunisté pod kontrolou prakticky celou zemi. Definitivní připojení se do područí Sovětského svazu nastalo v únoru 1948, kdy byla schválena lidově demokratická ústava a kdy byla přijata řada zákonů, které udělali z Rumunska komunistickou zemi.<sup>82</sup>

---

<sup>81</sup> MOULIS, s. 61.

<sup>82</sup> BRADLEY, s. 60–62.

## 2.6 Československo

Československo dospělo k vítězství komunistické strany svojí vlastní cestou. Prezident Edvard Beneš byl Sovětským svazem uznán, jako právoplatný představitel Československa. V roce 1943 uzavřel Sovětský svaz s Benešem smlouvu o přátelství a spolupráci. Po osvobození části Slovenska se Beneš rozhodl vrátit z Londýna do vlasti přes Moskvu. Zde mu Stalin sdělil, že by se měl dohodnout s československými komunisty, kteří přežili válku, a protože bylo Československo liberální demokracií, získali komunisté zastoupení v prozatímní vládě, na základě předválečných volebních výsledků. V květnu 1945 se Beneš a vláda ujali moci. Jak Američané, tak Sověti slíbili, že stáhnou svoje armády ze země hned, jak se poměry v zemi dají do pořádku. Nepříjemným překvapením bylo zjištění, že Sovětský svaz anektoval Podkarpatskou Rus, tedy část Československa, která se v roce 1918 dobrovolně připojila k nově vzniklému státu. Západní mocnosti přesvědčilo, že se z Československa stává komunistická země vydáním dvou Benešových dekretů, kterým byly pozemková reforma a znárodnění průmyslu, což se týkalo i zahraničních podniků. Během pařížské mírové konference dokonce zástupci Československa hlasovali pro návrhy Sovětského svazu, což západní mocnosti vedlo k zastavení pomoci pro Československo. Na počátku roku 1946 byla všechna cizí vojska stažena z Československa. V květnu 1946 vypsaly prezident Beneš volby, které dopadly vítězstvím komunistů se ziskem 38,8 % hlasů. Společně se sociálními demokraty, kteří získali 12 %, čímž levice získala v parlamentu většinu.<sup>83</sup>

V roce 1947 bylo Československo pozváno na jednání o Marshallově plánu, avšak účast na jednání zarazila Moskva. Vnitropolitická situace se v Československu začala destabilizovat. Britové varovali prezidenta Beneše, že by se mohl v Československu odehrát komunistický puč. V lednu 1948 varoval britský velvyslanec Sir Pierson Dixon dr. Prokopa Drtinu, který byl Československým ministrem spravedlnosti, že v blízké době dojde ke

---

<sup>83</sup> Tamtéž, s. 63–64.

komunistickému puči, ale že to je jediné, co může Velká Británie pro Československo udělat. Komunisté ovšem plánovali puč uskutečnit již od listopadu 1947. Vedl je k tomu průzkum veřejného mínění z ledna 1947 a vývoj na sjezdu sociální demokracie, kde došlo k oslabení levicového křídla. Nebyla jistota, že by ve volbách získali většinu, ale spíš hrozilo, že by ještě o několik hlasů přišli. Klement Gottwald tedy začal na konci roku 1947 vyvolávat krizi. K tomu mu pomohlo rozsáhlé zatýkání důstojníků armády a přeřazení nekomunistických policejních velitelů na nižší pozice.<sup>84</sup> To vyprovokovalo nekomunistické ministry vlády, kteří požadovali navrácení policejních důstojníků, pod podmínkou, že pokud se tak nestane tak odejdou z vlády. To vyhovovalo komunistům, protože by nastala ústavní krize a mohli by tak dokončit svůj převrat. Nekomunističtí ministři počítali s tím, že když podají demise, tak vláda padne a prezident bude muset vyhlásit nové volby. Gottwald ovšem po podání rezignací vystoupil, že má většinu hlasů a měl by vládu doplnit. Prezident z počátku nechtěl rezignace ministrů přijmout, ale po stupňujícím se nátlaku komunistů 25. února 1948 přijal komunistické požadavky a nechal Gottwalda doplnit vládu.<sup>85</sup> 3. května 1948 byla vláda formálně potvrzena v parlamentu. Ihned po převratu 26. února 1948 vydaly Spojené státy, Velká Británie a Francie prohlášení, ve kterém odsuzovaly komunistický převrat v Československu, ovšem na nic víc se nezmohly. Československo se tak nenásilnou cestou dostalo do područí Sovětského svazu. Stalin ještě do konce roku 1948 nechal Gottwaldovi volné ruce, ale pak nařídil „*využít sovětských zkušeností*”<sup>86</sup> a z Československa se tak stal stát po vzoru Sovětského svazu. Do sovětského systému bylo Československo definitivně začleněno v roce 1949, kdy se funkcí ujali sovětské poradci.<sup>87</sup>

---

<sup>84</sup> Ministerstvo vnitra v této době vedl komunistický ministr Václav Nosek.

<sup>85</sup> MOULIS, s. 53.

<sup>86</sup> BRADLEY, s. 67.

<sup>87</sup> Tamtéž, s. 64–67.

### 3 Americké reakce na komunistickou expanzi

Spojené státy byly velmi znepokojené vývojem v Evropě. Na rozdíl od Sovětského svazu neměly jasně stanovenou strategii s ohledem na poválečný vývoj. Americké ministerstvo zahraničí se proto snažilo analyzovat veškeré sovětské kroky a připravit strategii, která by odpovídala nastalé situaci. Americké ministerstvo zahraničí proto požádalo své zástupce v Moskvě, aby analyzovali sovětskou politiku. Odpovědí byl telegram, který zaslal George Frost Kennan 22. února 1946. Telegram obsahoval osm tisíc slov a je znám pod pojmem *dlouhý telegram*. Kennan v něm informoval, že Sovětský svaz nebude v ničem ustupovat a zároveň zmínil i nedůvěru Sovětského svazu vůči západním mocnostem, která byla umocněna rozdílnou ideologií. Zmínil se, že k ospravedlnění diktatury potřebuje Sovětský svaz vnějšího nepřítele. Informoval o využívání komunistické strany, dělnických hnutí a jiných organizací k získání nestability v západních státech. Kennan dále varoval před expanzí komunismu do dalších států a zdůraznil nutnost dlouhodobého studování komunismu, aby mohly být podniknuty kroky k obezřetnému ale neústupnému zadržování expanze komunismu a sovětů.<sup>88</sup> Kennanův *dlouhý telegram* tak jasně definoval zahraniční politiku Spojených států vůči Sovětskému svazu, která se měla zakládat právě na trpělivém zadržování expanze Sovětského svazu. Tato Kennanova zpráva byla označována jako tajná, nicméně sovětská špionáž se k ní velmi rychle dostala, neboť se vyskytovala v mnoha vydání.<sup>89</sup>

Dalším dokumentem, který analyzoval vztahy Spojených států a Sovětského svazu a následující vývoj a hrozby ze strany Sovětského svazu, se stala zpráva zvláštního poradce Clarka Clifforda, která byla vypracována na žádost prezidenta Trumana a vycházela z analýz „významných činitelů, státního tajemníka, tajemníka války, ministra spravedlnosti, tajemníka námořnictva,

---

<sup>88</sup> *Telegram, George Kennan to George Marshall [“Long Telegram”], February 22, 1946.* In: Harry S. Truman Administration File, Elsey Papers [online], [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: [https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study\\_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf](https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf).

<sup>89</sup> GADDIS, John Lewis, *Studená válka*, Praha 2006, s. 37–38.



*Sboru náčelníků štábů a dalších aktérů*”<sup>90</sup> Zpráva vycházela také z Kennanova *dlouhého telegramu*, a stejně jako *dlouhý telegram* označuje sovětské chování jako silně neústupné v zájmu zachování bezpečnosti své země a vysoce přizpůsobivé pokud by musela čelit nějaké formě odporu.<sup>91</sup> Kennan dokonce své myšlenky zveřejnil v časopise *Foreign Affairs*, kde se podepsal jako pan X. Zde se vyjádřil, že Moskva obhájí svojí diktátorskou autoritu jako ochranu před vnější hrozbou.<sup>92</sup>

Clifford ve své zprávě, podobně jako Kennan, varoval před rozsáhlým zbrojením na sovětské straně, jak po kvalitativní tak po kvantitativní stránce. Shoduje se s Kennanem, že by Spojené státy měly přestat Sovětskému svazu dělat ústupky. Klade však, na rozdíl od Kennana, důraz na vlastnictví atomových bomb, které by měly sloužit k zastrašení nepřítele, neboť případná válka se Sovětským svazem by byla totální.<sup>93</sup>

### 3.1 Trumanova doktrína

Velká Británie nezvládala poválečnou hospodářskou krizi. Její angažovanost nejen v Evropě, ale i ostatních částech světa, vedla k jejímu ještě většímu úpadku. Labouristická vláda se proto rozhodla udělat zásadní rozhodnutí, jimiž byl odchod z Indie, předání odpovědnosti za Palestinu do OSN a ukončení pomoci řecké vládě. 21. února 1947 informoval britský velvyslanec americkou vládu o zastavení britské pomoci Řecku a Turecku. Americká vláda začala o problémech ve Středomoří jednat 27. února 1947, kdy se v Oválné pracovně Bílého domu sešli prezident Truman, ministr zahraničních věcí Marshall, státní

---

<sup>90</sup> SUCHÝ, Petr, *Strategie zadržování v americké zahraniční politice. Vznik a vývoj koncepce 1945–1953*, Brno 2005, s. 65.

<sup>91</sup> Tamtéž.

<sup>92</sup> TUCKER, Robert C., *The Long Telegram: An Act of Political Leadership*. In: The Princeton University Library Chronicle, 66, 2005, 2, s. 298.

<sup>93</sup> CLARK, M. Clifford, “*American Relations with the Soviet Union*,” Sept. 24, 1946. In: JONES, Howard (ed.), *Safeguarding the Republic. Essays and Documents in American Foreign Relations 1890–1991*, New York 1992, s. 142–144.

podtajemník Dean Acheson a další. S reakcí na Kennanův dlouhý telegram si byli vědomi, že pokud by se v Turecku a Řecku dostali k moci komunisté, znamenalo by to ohrožení nejen bezpečnosti Spojených států, ale i ostatních zemí Evropy. Druhá porada se konala 10. března 1947 a zastoupeni na ní byli i vedoucí představitelé demokratické a republikánské strany, včetně senátora Roberta Tafta, který byl zastáncem amerického izolacionalismu. Na jednání bylo dohodnuto, že obě dvě strany podpoří žádost prezidenta o poskytnutí pomoci Turecku a Řecku. Dohodly se také, že prezidentovo vystoupení v Kongresu Spojených států nebude pouze o podpoře pro tyto dva státy, ale bude podporovat všechny státy, které jsou ohroženy komunistickou expanzí. Projev prezidenta Trumana pro Kongres byl pečlivě připraven státním podtajemníkem Achesonem a 12. března 1947 vystoupil prezident Truman v Kongresu.<sup>94</sup>

Prezident Truman ve svém projevu zmiňuje nezbytnost pomoci pro řeckou vládu, pokud má Řecko nadále zůstat svobodným státem. Upozornil na chaos, který v Řecku nastal po německé okupaci, kdy bylo zničeno téměř vše od železnic po hospodářská zvířata a vesnice. Varoval, že míra inflace v Řecku je tak obrovská, že řecká vláda nemá prakticky žádné úspory, které jsou potřeba k dovozu zboží, které je nezbytné k udržení existence. Proto Řecko žádalo o poskytnutí pomoci na dovoz nezbytného zboží k obnovení vnitřního pořádku a bezpečnosti, které jsou nutné pro hospodářskou a politickou obnovu. Řecká vláda také žádala o efektivní využití těchto prostředků, aby došlo k vytvoření soběstačného hospodářství. Upozornil, že Řecko je ohrožováno akcemi několika tisíc ozbrojených mužů, kteří jsou vedeni komunisty. Proto žádal i o vyzbrojení Řecké armády, která měla přispět k obnovení autority řecké vlády na celém území. Pro Řecko nebyla jiná země, na kterou by se mohlo obrátit. Britská vláda, která byla sama v problémech nemohla po 31. březnu 1947 Řecku pomáhat.

---

<sup>94</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 37.

Zároveň prezident Truman zdůraznil, že je potřeba dohlížet nad efektivností využívání finančních prostředků poskytnutých Řecku.<sup>95</sup>

Podobně jako Řecko potřebovalo finanční pomoc i Turecko. Ovšem byl zde určitý rozdíl, protože Turecko nebylo za války tolik zasaženo jako Řecko. Nicméně i tak potřebovalo finanční pomoc, aby udrželo svoji integritu a tím i stabilitu na Středním východě. Britská vláda nebyla schopná, stejně jako v případě Řecka, nadále podporovat Turecko, jako tomu bylo za druhé světové války. Prezident Truman dále apeloval na to, že Spojené státy vstoupily do války proto, aby bylo dosaženo vítězství nad zeměmi, které ohrožovaly mír, a proto by se po válce neměly opět stát izolovanou zemí, když přijaly vedoucí úlohu v Radě OSN. Zmínil také, že americká vláda protestovala proti porušení dohod z jaltské konference, které se týkaly svobodného vývoje v Polsku, Rumunsku a Bulharsku. Apeloval na Kongres, že Spojené státy musí pomáhat zemím vybrat si svůj osud svobodně. Proto se obával, že pokud Kongres neposkytne finanční pomoc Řecku a Turecku, bude to mít nedozírné následky na zbytek světa. Proto požádal Kongres o poskytnutí pomoci ve výši 400 milionů dolarů pro období do 30. června 1948. Pro Řecko pak pomoc znamenala 350 milionů dolarů a pro Turecko 50 milionů dolarů. Dále žádal Kongres o poskytnutí vojenského i civilního personálu, který byl dohlížel na využívání pomoci a pro školení a výcvik vybraného řeckého a tureckého personálu. V závěru své řeči zmínil, že žádá pouhou desetinu toho, co bylo vydáno na druhou světovou válku a že ostatní svobodné národy spoléhají na Spojené státy, že jim pomohou uchovat jejich svobodu.<sup>96</sup>

Kongres Trumanovu vizi podpořil a tím byla ukončena dlouhodobá politika izolacionalismu Spojených států. Od té doby měly Spojené státy zasahovat do dění v jiných částech světa i v době míru, vzali na sebe, ač neochotně, plnou odpovědnost světové velmoci. Trumanův projev však

---

<sup>95</sup> *President Harry S. Truman's Address Before a Joint Session of Congress, March 12, 1947*, [online], [cit 2019-02-10]. Dostupné z: [http://avalon.law.yale.edu/20th\\_century/trudoc.asp](http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp).

<sup>96</sup> Tamtéž.

obsahoval i závazky, než jaké americká zahraniční politika mohla plnit. Truman sice požadoval pouze prostředky pro Řecko a Turecko, avšak poukázal na to, že *“politikou Spojených států musí být podpora svobodných národů, které čelí snahám o porobení se ozbrojenou menšinou nebo čelí těmto snahám v důsledku vnějších tlaků.”*<sup>97</sup> Truman sice nikde nezminil, co měl touto větou na mysli, avšak bylo jasné, že se snažil získat podporu pro vytvoření protiváhy proti expanzionismu Sovětského svazu. Přestože Řecko ani Turecko nebylo pro Spojené státy nijak významné, najednou se staly centrem zahraniční politiky Spojených států. Trumanova administrativa věděla, že se mění geopolitická situace, a vzhledem ke strategické geografické poloze obou zemí přikládala k jejich podpoře velký význam. Spojené státy nejprve odmítaly převzít plnou odpovědnost za bezpečnost obou států, avšak vzhledem k narůstající nedůvěře mezi nimi a Sovětským svazem nakonec plnou odpovědnost přijaly.

Kongres Trumanův požadavek schválil a prezident jej podepsal 22. května 1947. Do dubna 1948 bylo poskytnuto oběma zemím 337 milionů amerických dolarů, přičemž Turecku byla poskytnuta plná výše žádané částky. Na konci května 1947 byla pomoc rozšířena i na okupační zóny v Německu, Rakousko a Itálii. Tento moment znamenal přelom pro americkou diplomacii, kdy se Spojené státy rozhodly vydat cestou zadržování komunismu a bránily tak demokratické systémy společnosti.<sup>98</sup> Avšak americká koncepce zadržování komunismu měla jeden velký nedostatek, kdy američtí představitelé vycházeli ze dvou chybných předpokladů. Očekávali, že budou ohrožováni stejně jako za druhé světové války a že komunisté budou vyčkávat a nepokusí se o expanzi do oblastí, kde budou mít Spojené státy problémy. Takovou oblastí se později stal Korejský poloostrov.<sup>99</sup>

---

<sup>97</sup> Projev prezidenta USA H. S. Trumana v Kongresu /Trumanova doktrína/ (12. 3. 1947), Světová politika, s. 61.

<sup>98</sup> NÁLEVKA, *Kapitoly*, s. 38.

<sup>99</sup> KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie. Od Richeliua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1999, s. 490.

Reakce americké veřejnosti a některých politiků na novou koncepci Trumanovy zahraniční politiky byly znepokojivé. Největším problémem byly požadavky spojené s novou koncepcí: navýšení vojenského rozpočtu, pokračování odvodů do armády a vyšší daně.<sup>100</sup> Nejvýraznější byla představa konzervativců, kteří si představovali, že se Spojené státy mohou vrátit zpět k předválečnému stavu. Věřili, že mohou ignorovat sílu Sovětského svazu a díky tomu zrušit vojenskou službu, demobilizovat armádu, snížit výdaje na zbrojení a díky tomu i snížit daně. To se lišilo oproti zbytku světa, který si ponechával vysoké výdaje na armádu.<sup>101</sup>

Druhá reakce se vytvořila v liberálním křídle Demokratické strany, která byla i stranou prezidenta Trumana. Její vůdce Henry Wallace kritizoval novou politiku vůči Sovětskému svazu, protože taková politika *“nikdy nezajistila něco opravdového a trvalého, ani školním rváčům nebo obchodníkům nebo světovým mocnostem. Čím tvrdší budeme my, tím tvrdší budou Rusové.”*<sup>102</sup> Naopak chtěl Sovětskému svazu nabídnout půjčku pro rekonstrukci a oživení vzájemného obchodu, plánoval také dosadit mezinárodní dohled OSN pro jadernou zbraň a mírové využití jaderného paliva. Henry Wallace zastával funkci ministra obchodu v Trumanově administrativě, avšak po těchto neshodách byl odvolán z funkce.<sup>103</sup> Tímto krokem však Demokratická strana oslabila a v následujících volbách ztratila většinu v Kongresu.<sup>104</sup> Republikánský Kongres pak začal prosazovat snížení daní a zmenšení státního rozpočtu, to by znamenalo konec snažení Trumanovy administrativy, neboť by neměla dostatečné prostředky na pomoc Řecku a Turecku. Nicméně Truman měl velkou podporu u Republikánů, které

---

<sup>100</sup> GADDIS, *The United States and the Origins of the Cold War*, New York 1972 s. 343.

<sup>101</sup> Tamtéž, s. 341.

<sup>102</sup> WALLACE, Henry, *The way to peace*, [online], [cit. 2019-20-09]. Dostupné z: <https://history204group3.wordpress.com/2013/10/21/primary-source-the-way-to-peace-by-secretary-of-commerce-henry-wallace/>.

<sup>103</sup> GADDIS, *Origins of the Cold War*, s. 340.

<sup>104</sup> *Statistics of the Congressional Election of November 5, 1946*, [online], [cit. 2019-21-09]. Dostupné z: [http://clerk.house.gov/member\\_info/electionInfo/1946election.pdf](http://clerk.house.gov/member_info/electionInfo/1946election.pdf).

vedl senátor Vandenberg, jenž úzce spolupracoval s Byrnesem v Paříži. To se nakonec ukázalo jako klíčové, neboť po zprávě z Velké Británie, která oznamovala, že Británie již nebude moci plnit své závazky ve Středomoří, získal prezident Truman podporu Republikánů, kteří souhlasili s politikou zadržování komunismu. Ovšem za podmínky, že projev prezidenta Trumana dostatečně vysvětlí jejich voličům závažnost situace. Podle odpůrců Trumanovy politiky musel projev mít morální hodnotu, která by představovala boj dobra proti zlu. Pracovníci ministerstva zahraničí tedy zformulovali prezidentu Trumanovy projev, jež tyto požadavky splnil.

Nová zahraniční politika Spojených států pomohla oběma státům, kterým byla primárně určená. V Řecku pomohla vyřešit vnitropolitickou krizi, díky které hrozilo, že se z Řecka stane jeden ze satelitních států Sovětského svazu. V Turecku sice neprobíhala žádná vnitropolitická krize, nicméně díky své geografické poloze, bylo v nejvyšším zájmu Spojených států i Velké Británie, aby nezůstalo neutrálním státem. Hlavní myšlenky Trumanovy doktríny, jimiž byly nutnost zadržování komunismu, ochrana a rozšiřování svobody a demokracie tvořily společný cíl několika naprosto odlišných zájmů. Ve Spojených státech to znamenalo, že američané byli ochotní přijmout novou roli státu, jako světové supervelmoci a s ní spojené závazky. V Řecku zásah Spojených států ochránil zemi před jistým podmaněním komunismu a Turecko uchránily před vnějším tlakem ze strany Sovětského svazu. Zcela mimořádným úspěchem Trumanovy doktríny spočíval v tom, že dokázala svou vizí spojit problémy ve třech státech světa. Na druhou stranu postup Spojených států v Řecku a Turecku se lišil oproti myšlenkám Trumanovy doktríny, která byla schválena Kongresem, avšak svůj účel splnil. Dokázal vytvořit protiváhu proti expanzi Sovětského svazu.

## 3.2 Marshallův plán

Na Trumanovu doktrínu navázal 5. června 1947 ministr zahraničních věcí George Catlett Marshall projevem na Harvardově univerzitě, aby představil další zásadní změnu v americké zahraniční politice. Jeho projev, který je později známější jako Marshallův plán, reagoval na vývoj v poválečné Evropě a na *dlouhý telegram* George Kennana. Marshallův plán se měl stát nástrojem proti rozpínavosti komunismu v Evropě a měl za cíl zabránit hospodářské recesi, podobné té, která nastala po první světové válce.

George C. Marshall ve svém projevu zhodnotil situaci takto: *”Při zvažování požadavků obnovy Evropy byly vyhodnoceny fyzické ztráty na životech, viditelná destrukce měst, továren, dolů a železnic, ale během minulých měsíců se ukázalo, že tato zjevná destrukce byla pravděpodobně méně vážná než rozmístění celé výstavby evropského hospodářství. Po deset minulých let byly podmínky velmi abnormální. Horečná příprava války a stále větší a větší horečné udržování válečného úsilí zasáhly všechny oblasti národního hospodářství. Strojní zařízení se stalo neopravitelným nebo zastaralo. Pod despotickým nacistickým vedením byl ve skutečnosti každý podnik včleněn do německého válečného stroje. Dlouhodobé obchodní svazky, soukromé instituce, banky, pojišťovací společnosti, lodní společnosti zmizely v důsledku ztráty kapitálu, vyčerpáním, znárodněním nebo jednoduchou destrukcí. V mnoha zemích došlo k vážnému otřesení důvěry v místní měnu. Během války nastal v Evropě úplný soumrak obchodní struktury. Obnova se vážně opozdila v důsledku toho, že dva roky po skončení nepřátelství nebylo dohodnuto mírové uspořádání s Německem a Rakouskem. Ale i kdyby se přistoupilo k seberechlejšímu řešení těchto nesnadných problémů, obnovení ekonomické struktury Evropy bude zřejmě vyžadovat mnohem delší čas a větší úsilí než se předvíдалo... Skutečnost je, že požadavky Evropy pro nejbližší tři až čtyři roky na zahraniční zboží a jiné důležité výrobky - zejména z Ameriky - jsou tak mnohem větší než schopnost Evropy platit a proto Evropa potřebuje podstatnou doplňkovou pomoc, neboť hospodářská, sociální a politická zkáza je*

*velmi vážná.*”<sup>105</sup> Účelem Marshallova plánu by nemělo být zmírnění dopadů druhé světové války, ale nastartování a vyléčení evropské situace. Z těchto důvodů byl Marshallův plán nabídnut všem státům, které byly ochotny spolupracovat na poválečné obnově Evropy.<sup>106</sup>

Na Marshallův projev ihned zareagoval ministr zahraničí Velké Británie Bevin, který navrhl setkání ministrů zahraničí Velké Británie, Francie a Sovětského svazu v Paříži, které se uskutečnilo v polovině června. Ještě před jednáním se sešel britský ministr zahraničí Bevin s francouzským ministrem zahraničí Bidaultem. Obě strany se shodly, že je nutné jednat co nejrychleji, aby byl plán pomoci předložen americké vládě v co nejkratším termínu. Panovala i shoda mezi ministry a Marshalllem, na tom, že vypracováním návrhu podpory nemá být pověřena *Evropská hospodářská komise*, jelikož dle názoru obou stran nebyla vhodnou institucí. Oba ministři se také dohodli, že nebudou vypracovávat žádné společné stanovisko do doby než Marshallův plán neprodiskutují se zástupci Sovětského svazu.<sup>107</sup>

Sovětský svaz skutečně vyslal do Paříže svojí delegaci, v čele s Molotovem. Ovšem názory sovětské delegace se rozcházely s plánem, který společně předložili francouzský a britský ministr. Sovětský svaz chtěl, aby nebyl vypracován jednotný plán pro celou Evropu, ale aby si jednotlivé státy samy vypracovaly požadavky, které by byly předloženy americké vládě. Podle názoru sovětské delegace by byl celoevropský plán vměšováním se do vnitřních záležitostí jednotlivých států, a mohla by být ohrožena jejich suverenita. Bevin toto stanovisko odmítal a byl ochotný jednat se Spojenými státy bez Sovětského svazu. Oproti tomu byl Bidault v názorech opatrnější, protože si byl vědom špatné hospodářské situace, ve které se Francie nacházela.

---

<sup>105</sup> Projev státního tajemníka USA G. C. Marshalla na Harvardské univerzitě /Marshallův plán/ (5. 6. 1947), Světová politika, s. 64–65.

<sup>106</sup> Tamtéž, s. 64–66.

<sup>107</sup> KRÁTKÝ, s. 303–304.



2. července 1947, přišel zásadní zvrát celé konference. Sovětská delegace konferenci opustila. Ministr zahraničí Sovětského svazu Molotov, ještě přednesl stanovisko Sovětského svazu k přípravám Marshallova plánu. Sovětům se nelíbilo, že by se vytvořil řídicí výbor pro Evropu, který by rozdělával americké finance. Sovětští představitelé získali pocit, že by se Velká Británie společně s Francií vměšovaly do vnitřní hospodářské politiky jednotlivých států. V prohlášení se sovětská vláda vyjádřila kladně k hospodářské obnově na základě vzájemné mezinárodní spolupráce, proto musela zaujmout negativní stanovisko k Marshallovo plánu, kterým se podle nich snaží Spojené státy organizovat své zájmy na úkor jiných států. Ve stanovisku je také zmíněna otázka Německa, kde Sovětský svaz obvinil západní mocnosti, že se snaží využít německých zdrojů, i když doposud nebyly splněny válečné reparace. Kritizovali odmítavý postoj západních mocností k vytvoření celoněmecké vlády, která byla podle Sovětů nezbytná, k obnově Německa, jako jednotného a mírumilovného státu. Podle Sovětů mělo vést toto jednání k dosažení jiných cílů, než jaké ve skutečnosti poválečná Evropa chtěla realizovat.<sup>108</sup> Sovětský svaz očekával od Marshallova plánu podobné podmínky, které nabízel i Zákon o půjčce a pronájmu, avšak ten měl zajišťovat financování v boji proti nacistickému Německu a neměl sloužit, jako nástroj pro poválečnou obnovu Evropy.<sup>109</sup> Ministr zahraničí Bevin však veškeré připomínky Sovětského svazu odmítl a byl v jednání o Marshallovo plánu ochoten pokračovat i bez sovětské účasti. Francouzský ministr zahraničí Bidault byl však opatrnější, protože ve Francii byla vážná politická situace.<sup>110</sup> Velkou podporu pro pokračování v jednání vnesl telegram, který zaslal G. C. Marshall ministrům Bevinovi a Bidaultovi.

V telegramu Marshall vyjádřil *“plné porozumění pro postup, s jakým se snažili nalézt dohodu se sovětskou vládou v širokém a konstruktivním přístupu k problémům evropské obnovy. Chápal jsem složitost problémů, se kterými jste byli*

---

<sup>108</sup> Stanovisko Sovětského svazu k přípravám Marshallova plánu (2. 7. 1947), Světová politika, s. 67–70.

<sup>109</sup> TAJOVSKÝ, Ladislav, *Spojené státy na cestě k Marshallovo plánu*, České Budějovice 2013, s. 75.

<sup>110</sup> KRÁTKÝ, Karel, *Marshallův plán. Příspěvek ke vzniku studené války*, Plzeň 2010, s. 310.

*konfrontováni, a obtížnost rozhodnutí, která jste museli udělat. Přinejmenším byl v tomto stadiu vyjasněn sovětský postoj k těmto otázkám a nebude pokračovat nejistota, kterou prezentoval pro další země při vypracování programu obnovy. My zde jsme připraveni udělat vše, co je v našich silách, abychom podpořili upřímný a konstruktivní pokus pro obnovu ekonomického zdraví a prosperity zemí Evropy.”*<sup>111</sup> Velká Británie a Francie tedy pokračovali v jednání, na které přizvali představitele dalších 22 zemí, mimo Španělska a Sovětského svazu, ale včetně Turecka. Nakonec se rozhovorů zúčastnilo jen 16 zemí, protože i přes počáteční zájem, Sovětský svaz zakázal účast svým satelitním státům.<sup>112</sup> Konference šestnácti států byla zahájena v červenci 1947. Na konferenci bylo dohodnuto založení prozatímního *Výboru pro evropskou hospodářskou spolupráci (CEEC)*, ve kterém měli zastoupení všechny státy přítomné na konferenci. Vedením tohoto výboru byli pověřeni zástupci Francie, Itálie, Nizozemska, Norska a Velké Británie. Zároveň byly zřízeny další čtyři výbory. Byli jimi *Výbor pro zásobování a zemědělství*, *Výbor pro hutní průmysl*, *Výbor pro dopravu* a *Výbor pro energetiku*. Ty měli pod sebou studijní komise, v nichž byly zastoupeny všechny státy, kterých se daná problematika týkala.<sup>113</sup>

*Výbor pro evropskou hospodářskou spolupráci* vydal první návrh plánu koncem srpna 1947. Plán počítal s čtyřletým obdobím a Evropa požadovala po Spojených státech krytí odhadovaného deficitu ve výši 29 miliard amerických dolarů.<sup>114</sup> Pro Spojené státy byl však takto vysoký deficit zcela nepřijatelný, a proto musel výbor vypracovat nový návrh, který byl vydán koncem září 1947. Nový návrh představoval zvýšení zemědělské produkce v zainteresovaných státech na předválečnou úroveň, dosažení větší průmyslové výroby, boj s inflací, stabilizace vnitřní finanční situace. *CEEC* přislíbila vytvoření další organizace

---

<sup>111</sup> KRÁTKÝ, s. 313.

<sup>112</sup> JUDT, Tony, *Poválečná Evropa. Historie od roku 1945*, Praha 2008, s. 92.

<sup>113</sup> HOGAN, J. M., *The Marshall plan. American, Britain and the reconstruction of Western Europe 1947–1952*, Cambridge 1987, s. 61.

<sup>114</sup> KRÁTKÝ, s. 321.

pro hospodářskou spolupráci a nárůst vývozu každého z jejích členů. Nový deficit v tomto plánu byl 22,3 miliard amerických dolarů, což již bylo pro vládu Spojených států akceptovatelné.<sup>115</sup>

Vláda Spojených států tedy začala realizovat zákon o hospodářské pomoci evropským zemím. Prezident předložil zákon na mimořádné schůzi Kongresu v polovině prosince 1947. V březnu 1948 byl zákon Kongresem schválen a prezident Truman ho podepsal 2. dubna 1948, kdy vstoupil v platnost. Od července 1948 pak jednotlivé evropské země začaly podepisovat smlouvu se Spojenými státy.<sup>116</sup>

Základní cíle zákona o Programu evropské pomoci byli shrnuty v jeho úvodu: *“Kongres uznává důvěrné hospodářské a jiné vztahy mezi Spojenými státy a národy Evropy, a uznává, že narušení, které následuje po válce, není překonáno národními hranicemi, Kongres konstatuje, že stávající situace v Evropě ohrožuje stav trvalého míru, všeobecného blahobytu, národních zájmů Spojených států i dosažení cílů Organizace spojených národů. Obnovení nebo zachování zásad svobody jednotlivců, svobodných institucí a skutečné nezávislosti v evropských zemích spočívá především ve vytvoření zdravých ekonomických podmínek, stabilních mezinárodních hospodářských vztazích a na tom, aby evropské země dosáhly zdravé ekonomiky nezávislé na mimořádné vnější pomoci. Dosažení těchto cílů vyžaduje plán evropské obnovy, otevřeným všem národům, které na takovém plánu spolupracující, založený na silném výrobním úsilím, rozšiřováním zahraničního obchodu, vytvoření a udržování mezinárodní finanční stability a rozvoji zavedené hospodářské spolupráce, včetně všech možných kroků vedoucích k vytvoření a udržení spravedlivého směnného kurzu a k postupnému odstranění obchodních překážek. S vědomím výhod které Spojené státy čerpají díky existenci velkého domácího trhu bez překážek vnitřního obchodu věří, že podobné výhody mohou vzniknout i v zemích Evropy a*

---

<sup>115</sup> WILSON, A. Theodor, *The Marshall plan. An Atlantic venture of 1947–1951 and how it shaped our world*. In: *Headline Series* 236, 1997, 6, s. 30–31.

<sup>116</sup> KRÁTKÝ, s. 394.

*toto je i politika lidu Spojených států podpořit prostřednictvím společné organizace tyto státy, aby vyvinuly trvalé společné úsilí, jak je uvedeno ve zprávě Výboru pro evropskou hospodářskou spolupráci podepsané v Paříži dne 22. 9. 1947, díky které bude rychle dosaženo této hospodářské spolupráce v Evropě, která je nezbytně nutná pro trvalý mír a prosperitu. Dále se prohlašuje za politiku lidu Spojených států udržovat a posilovat principy individuální svobody, svobodných institucí a skutečné nezávislosti v Evropě prostřednictvím pomoci těm zemím Evropy, které se účastní společného programu obnovy založeného na svépomoci a vzájemné spolupráce: za předpokladu, že žádná pomoc zúčastněných států, která je nabízena, nebude vážně narušovat ekonomickou stabilitu Spojených států. Dále se prohlašuje za politiku Spojených států, že kontinuita pomoci poskytované Spojenými státy by měla být vždy závislá na kontinuitě spolupráce mezi zeměmi, které se účastní programu.”<sup>117</sup>*

Řízením Marshallova plánu byla pověřena *Administrativa hospodářské spolupráce Marshallova plánu* (ECA), v jejímž čele stanul, v květnu 1948, ředitel automobilky *Studebaker* Paul G. Hoffman.<sup>118</sup> Tato organizace zajišťovala správný chod plánu a dodržování jeho dohod. ECA měla řídicí sídlo pro Evropu v Paříži a úzce spolupracovala s *Organizací pro evropskou hospodářskou spolupráci* (OEEC), která vznikla v dubnu 1948 a jejímž předchůdcem byl *Výbor pro evropskou hospodářskou spolupráci*.<sup>119</sup>

V následujících čtyřech letech poslaly Spojené státy do Evropy více jak třináct miliard amerických dolarů, které byly použity na obnovu zničeného

---

<sup>117</sup> *Foreign Assistance Act of 1948, Economic Cooperation Act of 1948, 80th Congress, 20 Session, Chapter 169 April 3, 1948* [online], [cit. 2019-30-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1948-04-03b.pdf>.

<sup>118</sup> KRÁTKÝ, s. 323.

<sup>119</sup> KRÁTKÝ, s. 398.

evropského hospodářství.<sup>120</sup> Přestože je Marshallův plán oceňován, jako zachránce poválečné Evropy, je mu zároveň připisován začátek studené války.<sup>121</sup>

Reakcí Sovětského svazu na Marshallův plán bylo vytvoření Rady vzájemné hospodářské pomoci. RVHP sdružovala všechny socialistické státy východního bloku, které byly centrálně ovládány z Moskvy. 5. ledna 1943 se v Moskvě konala hospodářská porada zástupců Bulharska, Československa Maďarska, Polska, Rumunska a Sovětského svazu. Na poradě bylo konstatováno, že východní blok dosáhl značných úspěchů v rozvoji hospodářské spolupráce mezi státy, jež se porady účastnily. Díky těmto úspěchům bylo umožněno urychlit obnovu a rozvoj národního hospodářství.<sup>122</sup>

Státy, které se účastnily porady se dále shodli na tom, že Spojené státy a západoevropské státy bojkotují styky s východním blokem, a protože bylo pro tyto země nemožné se podřítit Marshallovu plánu, byla vytvořena organizace, která zajišťovala spolupráci mezi zeměmi východního bloku a Sovětským svazem. Dále porada konstatovala, že do Rady vzájemné hospodářské pomoci mohou vstoupit všechny státy, které souhlasí s jejími zásadami a přejí si spolupracovat se signatářskými státy.<sup>123</sup>

### 3.3 Vznik Severoatlantické aliance

Státy západní Evropy se cítily ohroženy Sovětskou expanzí. Proto se, v zájmu zachování míru v západní Evropě, sešli v Bruselu zástupci Velké Británie, Francie, Belgie, Nizozemska a Lucemburska, aby podepsali dohodu o systému společné obrany. Takzvaná Bruselská smlouva byla podepsána 17. března 1948, nicméně k účinné obraně proti Sovětskému svazu byla zapotřebí i účasti

---

<sup>120</sup>*Bipartisan Foreign Policy: The Marshall Plan* [online], [cit 2019-04-05]. Dostupné z: [https://www.archives.gov/exhibits/treasures\\_of\\_congress/text/page22\\_text.html](https://www.archives.gov/exhibits/treasures_of_congress/text/page22_text.html).

<sup>121</sup> WEISSMAN, Alexander D., *Pivotal Politics-The Marshall Plan: A Turning Point in Foreign Aid and the Struggle for Democracy*. In: *The History Teacher* 47, 2013, 1, s. 114.

<sup>122</sup> Zpráva o ustavení Rady vzájemné hospodářské pomoci (23. 1. 1949), *Světová politika*, s. 139.

<sup>123</sup> Tamtéž.

Spojených států. Následovala proto jednání se Spojenými státy a Kanadou o vytvoření aliance, která měla být zárukou bezpečnosti jejich signatářů. Státy Bruselské smlouvy přizvaly na jednání zástupce dalších evropských zemí, kterými bylo Dánsko, Island, Itálie, Norsko a Portugalsko.<sup>124</sup> Jednání vyvrcholila podpisem Severoatlantické smlouvy ve Washingtonu 4. dubna 1949.

Nejdůležitější články Severoatlantické smlouvy jsou články 1 a 5. V článku 1 se *“smluvní strany zavazují, jak je uvedeno v Chartě OSN, urovnávat veškeré mezinárodní spory, v nichž mohou být účastny, mírovými prostředky tak, aby nebyl ohrožen mezinárodní mír, bezpečnost a spravedlnost, a zdržet se ve svých mezinárodních vztazích hrozby silou nebo použití síly jakýmkoli způsobem neslučitelným s cíli OSN.”*<sup>125</sup> Článek 5 uvádí, že *“Smluvní strany se dohodly, že ozbrojený útok proti jedné nebo více z nich v Evropě nebo Severní Americe bude považován za útok proti všem, a proto se dohodly, že dojde-li k takovému ozbrojenému útoku, každá z nich, uplatňujíc právo na individuální nebo kolektivní sebeobranu uznané článkem 51 Charty OSN, pomůže smluvní straně nebo stranám takto napadeným tím, že neprodleně podnikne sama a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou, včetně použití ozbrojené síly, s cílem obnovit a zachovat bezpečnost severoatlantického prostoru. Každý takový útok a veškerá opatření učiněná v jeho důsledku budou neprodleně oznámena Radě bezpečnosti. Tato opatření budou ukončena, jakmile Rada bezpečnosti přijme opatření nutná pro obnovení a zachování mezinárodního míru a bezpečnosti.”*<sup>126</sup> Jak prohlásil první generální tajemník NATO Lord Ismay: *„Úkolem NATO je udržet Američany v Evropě, Rusy mimo Evropu a Němce při zemi.”*<sup>127</sup> Ještě před podpisem Severoatlantické smlouvy vydala Sovětská vláda memorandum, ve kterém se ohrazuje proti vzniku NATO.

---

<sup>124</sup> *Historie NATO* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: [http://www.natoaktual.cz/na\\_zpravy.aspx?y=na\\_summit/vzniknato.htm](http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/vzniknato.htm).

<sup>125</sup> *Washingtonská smlouva* [online], [cit-2019-30-10]. Dostupné z: [http://www.natoaktual.cz/na\\_zpravy.aspx?y=na\\_summit/washingtonskasmlouva.htm](http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm).

<sup>126</sup> Tamtéž.

<sup>127</sup> *Historie NATO*.

V memorandu označuje Severoatlantickou smlouvu, jako agresivní pakt namíření proti Sovětskému svazu, který se rozchází s Chartou OSN. Signatáře Severoatlantické smlouvy označuje za možné budoucí agresory, kteří mohou podle článku 5 použít vojenské síly v rozporu se zásadami OSN. Sovětská vláda dospěla ve svém memorandu k pěti bodům, ve kterých označila Severoatlantickou smlouvu jako koalici, která je namířena proti Sovětskému svazu a nepřispívá k celosvětovému míru. Dále byla podle sovětské vlády Severoatlantická smlouva v rozporu se smlouvami, které Sovětský svaz uzavřel během války s Velkou Británií, Francií a Spojenými státy o mezinárodní bezpečnosti.<sup>128</sup> 5. května 1955 vstoupila do Severoatlantické aliance, na základě Pařížské dohody<sup>129</sup> Německá spolková republika. Sovětský svaz považoval vstup Německé spolkové republiky jako událost, která ohrozila mír v Evropě. Dne 14. května 1955 byla proto podepsána Smlouva o přátelství, spolupráci a vzájemné pomoci, která vešla ve známost jako Varšavská smlouva, a ke které se přidaly státy východního bloku. Varšavská smlouva měla za cíl vyvažovat fungování Severoatlantické aliance a v případě potřeby chránit signatářské země proti agresi ze strany západního světa.<sup>130</sup>

---

<sup>128</sup> Memorandu vlády Sovětského svazu ke vzniku NATO (31. 3. 1949), Světová politika, s. 140–143.

<sup>129</sup> Pařížské dohody (23. 10. 1954), Světová politika, s. 218–219.

<sup>130</sup> Varšavská smlouva (14. 5. 1955), Světová politika, s. 244.

## 4 Berlínská krize

První velkou krizí studené války se stala Berlínská krize neboli Berlínská blokáda. Po druhé světové válce byl Berlín jedním z nejvíce zničených měst Evropy. Válka zničila velkou část infrastruktury, včetně nemocnic, škol a nádraží. Velké ztráty postihlo také civilní obyvatelstvo, které se dostalo na historické minimum, a to 2,6 milionů obyvatel.<sup>131</sup> Němcům se nedostávalo základních lidských potřeb z vlastních zdrojů a stále zde fungoval lístkový přidělový systém, který byl však naprosto nedostačující. Na Postupimské konferenci bylo dohodnuto, že Německo bude rozděleno na čtyři okupační zóny. Stejně dělení se týkalo i Berlína. Vytvořena byla Spojenecká kontrolní rada, která se skládala ze čtyř vrchní velitelů jednotlivých okupačních zón, kteří zastupovali čtyři mocnosti, tedy Spojené státy americké, Velkou Británii, Francii a Sovětský svaz, které si Berlín rozdělily. Tato rada měla za úkol dohlížet na činnost německé samosprávy a usilovat o jednotu ve společných postupech v jednotlivých zónách. Dalším úkolem rady bylo rozhodování ve vojenských a hospodářských záležitostech.<sup>132</sup> Samotné město spravovala *Komandatura*. Jednalo se o vojenskou instituci, kterou tvořili čtyři velitelé, jenž měli za úkol kontrolovat berlínskou samosprávu. Stejně jako u kontrolní rady, měl i zde platit princip jednotného postupu.<sup>133</sup>

Sovětský svaz však začal svoji okupační zónu drancovat nejen co se týká hospodářského průmyslu. V říjnu 1946 bylo do Sovětského svazu uneseno 15 tisíc východoněmeckých techniků a vědců, kteří měli přímé zaměření na válečný výzkum a průmysl. Zároveň s nimi byla ukradena i technická dokumentace, stroje a laboratoře. V této době si však v Moskvě začali uvědomovat, že veškeré toto drancování je zbytečné a absurdní. Proto od počátku roku 1947 bylo

---

<sup>131</sup> BUFFET, Cyril, *Berlín*, Praha 1999, s. 316.

<sup>132</sup> BELECKIJ, V. Nikolajevič, *Západní Berlín*, Praha 1976, s. 51.

<sup>133</sup> Tamtéž, s. 52–53.



drancování zastaveno a přešlo pod mírnější formu tak, že asi čtvrtina průmyslu a těžby byla převedena pod sovětské akciové společnosti.<sup>134</sup>

Situace v západních zónách se vyvíjela podobně, avšak s jedním velkým rozdílem. Jak poznamenal americký komisař Lucius D. Clay: *“Utrpení je pro Němce nutné, aby si uvědomili důsledky války, kterou způsobili, ale nemá překročit bod za nímž leží masový hlad a nemoci.”*<sup>135</sup> Díky tomuto stanovisku se snažil vytvořit fungující správu, ale obrátil po tom, když zjistil, že Sovětský svaz se neřídí dohodou s Postupimi, která měla brát Německo jako jako jednotný ekonomický celek. Velkou hrozbou pro západní zóny byla existence komunistických skupin, které se vytvářeli i v západních zónách. Rozumným postupem pro udržení západních mocností v Německu se tak jevila spolupráce všech tří velmocí, avšak v této době se prosazovala těžce. Bevin i Brian Robertson<sup>136</sup> byli přesvědčeni, že jedinou protiváhou proti komunistům jsou němečtí sociální demokraté. Britové úplně opomíjeli křesťanské demokaty, a otáleli vyhlásit ve své zóně volby. Ovšem když se volby nakonec uskutečnily, křesťanští demokraté získali mnohem větší podporu, než jim byla přisuzována.<sup>137</sup>

Jako výhra se pro Spojené státy jeví stanovisko Bevina, který odmítl nároky Sovětského svazu v Porúří.<sup>138</sup> Ten ve snaze snížit okupační výdaje, neboť Velká Británie, která stála před hospodářskou krizí měla stále větší problémy se zásobováním své zóny potravinami. Kvůli tomu navrhli Britové odstranění obchodních bariér mezi západními zónami a 2. prosince 1946 podepsali v New Yorku dohodu, která vešla v platnost 1. ledna 1947 a vytvořila z Britské a Americké okupační zóny Bizónii. Americká vláda tak převzala odpovědnost za

---

<sup>134</sup> DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé: Válka a nukleární mír I.*, Praha 2004, s. 279–280.

<sup>135</sup> Tamtéž, s. 280.

<sup>136</sup> Velitel Britské okupační správy.

<sup>137</sup> DURMAN, s. 281.

<sup>138</sup> Tamtéž.

stabilizaci uvnitř Bizónie a snažila se zvýšit dodávky potravin, aby v Německu zabránila občanské válce.<sup>139</sup>

Nejzávažnějším problémem při společném postupu v Německu se nakonec ukázal postoj Francie. De Gaulle měl oprávněný strach z jednotného Německa, neboť tvrdil Spojeným státům, že jejich vojáci jsou oproti vojákům Sovětského svazu daleko, a že ani Velká Británie by nemohla efektivně zasáhnout, protože je vyčerpaná a nedá se od ní nic očekávat. Proto podle něj bylo nejlepší ponechat Německo rozdělené, jinak by hrozil vznik ústřední německé vlády, kterou by ovládal Sovětský svaz. Bidault proto zvolil taktiku vytáček a vymáhání územních ústupků, protože nemohl spojit zónu se Spojenými státy z vnitropolitických důvodů, z důvodu že ve Francii hrozila občanská válka. Sám však uznával nebezpečí, které hrozilo ze Sovětské okupační zóny, zdůrazňoval nutnost ekonomické stabilizace západních zón, avšak kladl požadavky, které znamenali trvalý rozdělení německých okupačních zón.<sup>140</sup>

Tento postoj nejvíce vyhovoval Sovětskému svazu, který uplatňoval dvojitou politiku v Německu. Na jedné straně trval na zásadě jednotného, mírumilovného a demokratického Německa, ale na straně druhé se snažil budovat Německo podle vlastních představ. V duchu první varianty vystoupil Molotov na jednání Rady ministrů zahraničí, kde požadoval demontáž německého válečného průmyslu, mezinárodní kontrolu nad Porúřím a placení reparací. Kromě válečného průmyslu se však měl ostatní německý průmysl dále rozvíjet.<sup>141</sup>

V květnu 1946 postupně začal obrát v postojích západních států. Nejprve vydal Clay zákaz demontáže válečného průmyslu v americké zóně, se slovy: *“Nejen že financujeme reparace Sovětům, ale i souhlasíme s ožebračením naší vlastní zóny.”*<sup>142</sup> Tento zákaz měl platit až do doby, dokud nebude otázka Německa vyřešena. Ještě významněji dal obrát najevo Byrnes, který 6. září 1946,

---

<sup>139</sup> NÁLEVKA, *Horké krize*, s. 36.

<sup>140</sup> DURMAN, s. 281.

<sup>141</sup> Tamtéž, s. 281–282.

<sup>142</sup> Tamtéž, s. 283.

za doprovodu senátorů Vandenberg a Connallyho, ve Stuttgartu na shromáždění ujistil západoněmecké představitele, že americké jednotky zůstanou v Německu a neodejdou, jako tomu bylo po první světové válce.<sup>143</sup>

Před moskevskou konferencí ministrů zahraničí, která se sešla na jaře 1947, byla poměrně zřetelná jednota západu. Marshall odmítl veškeré sovětské požadavky. Po jednání se Stalinem byl zklamán, ale odpověď Spojených států na sebe nenechala dlouho čekat. Vytvoření Marshallova plánu bylo pro Německo dalším mezníkem. Politická a ekonomická obroda západního Německa se staly hlavní součástí plánu. Trumanova vláda dále nalézala kompromisy, které pomohly k obnově Německa. Otevřeně nalezla plnou a rovnoprávnou účast Německa na evropské hospodářské obnově a co důležitější, v tichosti zajistila plán na vojenskou obranu okupačních zón a jejich západních sousedů.<sup>144</sup>

Po odložení jednání Rady ministrů v Paříži na konci roku 1947 se k Bizónii rozhodla přidat i Francie. 19. prosince 1947 zastavily Spojené státy čerpání sovětských válečných reparací z jejich zón. I v reakci na Kennanův *dlouhý telegram* se Spojené státy společně s Velkou Británií rozhodly pro vytvoření západoněmeckého státu. Proto se od 23. února do 6. března 1948 konala v Londýně konference tří západních mocností za účasti Belgie, Nizozemska a Lucemburska, kde bylo rozhodnuto o definitivním vzniku Trizónie která vznikla 1. srpna 1948.<sup>145</sup> Následně 15. dubna 1948 byla Trizónie přijata do Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci, která měla na starosti Marshallův plán. Konference také pověřila německé zemské ministerské předsedy, aby vytvořili Ústavodárné shromáždění a od 1. září 1948 začala fungovat Parlamentní rada. Tyto kroky jasně vedly k záměru vytvořit samostatný západoněmecký stát.<sup>146</sup> K zařazení Trizónie do Marshallova plánu však bylo zapotřebí provést měnovou reformu. Avšak Spojené státy i Sovětský svaz již v

---

<sup>143</sup> Tamtéž, s. 283.

<sup>144</sup> Tamtéž.

<sup>145</sup> MOULIS, s. 41.

<sup>146</sup> NÁLEVKA, *Horké krize*, s. 37–38.

této době začaly připravovat plán na vytvoření zcela nové německé měny ve svých okupačních zónách. Západní mocnosti oficiální cestou neinformovaly Sověty o svých záměrech, na kterých se shodly na konferenci v Londýně, ale Stalin znal její výsledky díky zprávám své rozvědky.<sup>147</sup>

Sovětský svaz si po těchto krocích již plně uvědomoval, že Spojené státy Evropu neopustí. Kvůli Marshallovo plánu došli k závěru, že jsou ohroženy úspěchy jejich válečného vítězství. Německá otázka proto nabyla stejné hodnoty, jako vytvoření satelitních států. Proto začal Sovětský svaz uvažovat o vytvoření východoněmeckého státu jako o jediné možnosti. I když Stalin stále doufal, že se mu podaří získat pod kontrolu celé Německo. Rozhodl se tedy, že musí dát ráznou odpověď západu a eliminovat možnost ohrožení nárazníkové zóny, kterou si vytvořil ze satelitních států ve střední Evropě. Místem, kde chtěl demonstrovat sílu Sovětského svazu si logicky vybral Západní Berlín, který se nacházel obklopen sovětskou okupační zónou. Sovětská svaz tedy začal západním spojencům znesnadňovat přístup do Západního Berlína. Nejprve to byly technické závady a opravy komunikací. Později se začali objevovat i protitankové zátarasy. Clay proto navrhoval vládě Spojených států, aby cestu do Západního Berlína prorazil ozbrojený konvoj. To však vláda zamítla, neboť se obávala, že by tento akt byl označen jako akt agrese ze strany Spojených států. Bylo přijato jedno opatření, kterým bylo vytvoření leteckého mostu, který přepravoval personál.<sup>148</sup>

V červnu 1948 se konala konference ve Varšavě, které se však účastnily pouze státy východního bloku. Tyto země se zde shodly na stejných bodech ohledně Německa, jaké předložil Sovětský svaz již na konferenci v Londýně v roce 1947. Avšak přidaly k nim dva nové body, kterými byly: „*1. sjednocené Německo by mělo být demilitarizováno a 2. rok po uzavření mírové smlouvy by měla sovětská vojska opustit okupační zónu v Německu.*”<sup>149</sup> Západní mocnosti

---

<sup>147</sup> Tamtéž, s. 38.

<sup>148</sup> DURMAN, s. 285.

<sup>149</sup> BRADLEY, s. 50.

však závěry z Varšavy ignorovaly, neboť již realizovaly závěry z Londýnské konference. V polovině května 1948 tak začal Sovětský svaz připravovat měnovou reformu ve svém sektoru, jako odpověď na chystanou měnovou reformu v západních sektorech. Měna, kterou Sověti chystali pro svojí zónu měla platit i v západních sektorech Berlína a díky tomu měl být Berlín jako celek vtažen do východní sféry vlivu.

18. června 1948 oznámili velitelé Trizónie sovětskému protějšku provedení měnové reformy ke 20. červnu, přičemž západní měna byla platná i na území východního Berlína. Sověti však odmítli uznat novou západní měnu na území Berlína a 22. června provedli vlastní měnovou reformu. 24. června 1948 pak vyhlásili úplnou blokádu pozemních přístupových cest do západních zón Berlína a 30. června zablokovali i dopravu po řece. Spojené státy tedy začaly hledat cestu, jak zásobovat své zóny v Berlíně. S návrhem řešení přišli američtí generálové Lucius Clay a Curtis LeMay, kteří navrhli vytvoření leteckého mostu. 26. června 1948 začalo zásobování pomocí amerických a později i britských letadel<sup>150</sup>, která pravidelně přistávala na letištích Tempelhof a Tegel.<sup>151</sup>

2. srpna 1948 se sešli zástupci Spojených států, Velké Británie, Francie a Sovětského svazu v Moskvě, kde se chtěli dohodnout na vyřešení Berlínské krize. Sovětský svaz však požadoval zrušení západní měny v Berlíně a zároveň zavedení východní měny, a dále chtěl odložit realizaci závěrů Londýnské konference a předat otázku Německa zpět do rukou Rady ministrů zahraničí. 6. srpna 1948 přišla Sovětskému svazu odpověď, která měla být kompromisem. Západní mocnosti souhlasily se zavedením východní měny v celém Berlíně, ale nehodlaly ustoupit od závěrů konference v Londýně. Moskva však tuto odpověď pochopila po svém a 7. srpna 1948 vydala návrh společného sdělení, kde bylo nejen schválení východní měny v celém Berlíně, ale i odložení závěrů konference v Londýně. Zároveň zde také uvedli datum zrušení Berlínské blokády a to 15. srpna 1948. Západní mocnosti se však od tohoto sdělení distancovaly. V

---

<sup>150</sup> Tamtéž, s. 51.

<sup>151</sup> NÁLEVKA, *Krize*, s. 39–40.

dalších jednáních západní mocnosti odmítaly zrušit výsledky konference v Londýně a jednání s Moskvou tak byla přerušena.<sup>152</sup> Sovětský svaz dokonce obhajoval své kroky před Radou bezpečnosti OSN tím, že vydání nové měny v západních sektorech přímo ohrožuje integritu východní okupační zóny.<sup>153</sup>

Sověti tak nyní jen doufali, že letecký most v zimním období ztroskotá. Opak byl ovšem pravdou a spojenecký letecký most stále zvyšoval svoji kapacitu. Sovětské vedení i Stalin uznali, že blokáda Berlína je tedy neefektivní a zveřejnili jedinou podmínku k jejímu zrušení a tou bylo brzké svolání Rady ministrů zahraničních věcí. Západní mocnosti toto akceptovaly a další jednání o řešení Berlínské krize přesunuly na půdu OSN, kde spolu jednali americký delegát Philip Jessup a sovětský delegát Jakov Alexandrovič Malik. Delegáti dosáhli dohody 4. května 1949. Blokáda byla ukončena 12. května 1949 a Rada ministrů zahraničních věcí se konala od 23. května do 20. června 1949 v Paříži.<sup>154</sup> Zde však bylo pouze dosaženo konce Berlínské krize. Sovětský svaz pak, v reakci na vznik Německé spolkové republiky, umožnil vznik Německé demokratické republiky. A tak vznikly na území Německa dva německé státy.<sup>155</sup>

---

<sup>152</sup> Tamtéž, s. 40–41.

<sup>153</sup> Andrej Vyšinskij k návrhům západních mocností o Berlínu, *Oč jde v Berlíně. Projevy a dokumenty k otázce Berlína*, Praha 1948, s. 5.

<sup>154</sup> NÁLEVKA, *Horké krize*, s. 41–42.

<sup>155</sup> ŠEDOVÁ, Věra, *Mezinárodní vztahy a zahraniční politika SSSR po II. světové válce 1945–1970*, Praha 1985, s. 31.

## Závěr

Po druhé světové válce nastala v mezinárodním prostředí nová situace. Staré velmoci, které před válkou udávaly směřování světa byly ekonomicky i společensky naprosto vyčerpané. Velká Británie s Francií proto nemohly dále být největším hráčem na mezinárodní scéně. Nejvíce posílen z druhé světové války vyšel Sovětský svaz, který vedl proti Německu nesmírně vyčerpávající válku. To se odrazilo i v mezinárodních vztazích, kdy západní mocnosti byly ochotny dělat Sovětskému svazu velké ústupky. Na konferencích, které se během války uskutečnily, bylo předběžně dohodnuto, jak by měl poválečný svět vypadat. Sovětský svaz, který se i nadále cítil ohrožen, plánoval vytvoření nárazníkového pásma, které by bylo plně pod jeho kontrolou. Spojené státy si po válce mohly vybrat jednu ze dvou cest, kterými by se ubírala jejich zahraniční politika. První z nich byla cesta návratu k izolacionalismu. Nicméně prezident Roosevelt věděl, že tato cesta není pro Spojené státy příliš vhodná. Proto začal realizovat novou organizaci, která by měla dohlížet na světový mír, a která by nahradila nefunkční Společnost národů. Na konferencích během druhé světové války, byla nově vytvořena Rada ministrů zahraničních věcí. V této radě zasedali zástupci Spojených států, Sovětského svazu, Velké Británie a Francie. Ovšem všem zástupcům bylo záhy jasné, že mezi západním světem a východem jsou nepřekonatelné rozdíly, které se projevovaly především vetováním návrhů jedné či druhé strany. Když už to vypadalo, že se všechny strany shodnou na nějakém zásadním problému, většinou přišel Sovětský svaz s dalším, ještě více neakceptovatelným návrhem. Tato Rada ministrů zahraničních věcí tedy skončila naprostým neúspěchem.

Vize prezidenta Roosevelta, který byl proti obnovení izolacionalismu Spojených států, se naplnily po jeho smrti, kdy už v čele Spojených států stál Harry S. Truman. Válkou naprosto vyčerpaná Velká Británie se začala stahovat z oblastí, kde až do války tvořila dominantní sílu. Proto již za války uzavřel Churchill dohodu se Stalinem, ve které se dohodli, že se dostane Polsko do

područí Sovětského svazu, což byl od začátku Stalinův plán na vytvoření nárazníkové zóny. Výměnou za to ponechal Stalin volné ruce Velké Británii v Řecku. Nicméně, jak už bylo řečeno Velká Británie nemohla finančně pokrýt potřebu Řecké vlády a rozhodla se, že se z této oblasti stáhne. Podobná situace nastala i v Turecku. Oblast Řecka a Turecka byla považována za velmi důležitou, což si dobře uvědomoval i Sovětský svaz, který byl dobře informovaný o stavu Velké Británie. Vytvářel proto nátlak na západní státy, aby oblast úžin spravovali státy, které jsou kolem Černého moře. Spojené státy si začaly uvědomovat důležitost úžin a expanzní politiku Sovětského svazu, z toho důvodu začaly o Řecko a Turecko svádět boj na diplomatické úrovni. Prezident Truman si dobře uvědomoval, že bez finanční pomoci brzy padnou demokratické vlády a k moci se dostanou komunisté. Proto požádal Kongres Spojených států o finanční pomoc pro tyto dvě země. Definoval tím tak novou zahraniční politiku Spojených států, kterou se stala politika zadržování komunismu. Trumanova doktrína je jedním z nejdůležitějších milníků studené války, protože ukázala, že Spojené státy jsou schopny zabránit sovětské expanzi ekonomickou silou. Na Trumanovu doktrínu navazoval Marshallův plán, který byl určen pro všechny země, které by dodržely podmínky plánu. Ten počítal především s poválečnou obnovou rozvrácených evropských ekonomik. Zdálo se, že se k Marshallovu plánu připojí i některé státy východního bloku, ale po nátlaku Sovětského svazu se nepřidala ani jedna země.

Řecko a Turecko je možné považovat za zářný příklad, kdy západní svět dokázal pomoci zabránit komunistům, aby se dostali k moci. Ne všude však Spojené státy měly své zájmy. Polsko bylo Sovětskému svazu obětováno již na konferencích Velké trojky. Komunisté se však dokázali prosadit i v jiných státech Evropy. Bulharsko, Maďarsko a Rumunsko byli přímým důsledkem studené války a vytvoření nárazníkové zóny. Sovětským svazem pověřené lidé dokázali po válce v těchto zemích ovládnout nejdůležitější pozice vlády. Jednalo se sice o prozatímní vlády, ale o to důležitější pozice v nich zastávali. Ve všech těchto zemích byly uspořádány naoko svobodné volby, které však dokázali komunisté



různě zmanipulovat nebo zfalšovat. Jediným případem, kde proběhly řádné volby, ve kterých zvítězila komunistická strana, bylo Československo. Po prvních volbách byli ve vládě i nekomunističtí ministři, nicméně komunisté měli pod kontrolou nejdůležitější ministerstva. Komunisté se jich potřebovali zbavit, aby převzali moc. To se jim postupnými kroky povedlo a Československo se dostalo do područí Sovětského svazu.

Západní státy Evropy se ocitly v ohrožení před Sovětskou expanzí a proto se dohodly na vojenském paktu, který je měl ochraňovat před Sověty. Byly si však vědomi toho, že bez pomoci Spojených států bude tento pakt neúčinný. Proto vznikla dohoda mezi nimi a Spojenými státy a vznikla tak Severoatlantická aliance, která byla především defenzivní smlouvou. Reakcí Sovětského svazu na vznik NATO bylo uzavření obdobného paktu mezi zeměmi východního bloku. Sovětský svaz se cítil ohrožen a díky tomu později vznikla dohoda, která je známá pod názvem Varšavská smlouva. Ta měla tvořit jakousi protiváhu proti Severoatlantické alianci. Vznikly tedy dvě aliance, které s konečnou platností rozdělily svět na východní a západní část.

Vůbec největší třecí plochou mezi východem a západem v Evropě se stalo Německo. Po válce bylo rozděleno do čtyř zón mezi Spojené státy, Velkou Británií, Francií a Sovětský svaz. Jak západní svět, tak Sovětský svaz později projevil zájem o vytvoření jednotného Německa. Rozcházel se však v názoru, do které sféry vlivu by mělo být zařazeno. O budoucí podobě Německa bylo několikrát vyjednáváno, ovšem pokaždé bez výsledku. Zhoršující se ekonomická situace ve Velké Británii a Francii donutila tyto dvě země, aby svoje zóny sloučily se zónou Spojených států. Spojené státy potřebovaly vyřešit kritickou hospodářskou situaci v Německu a rozhodly se, že provedou měnovou reformu, aby Německo mohlo být zařazeno do Marshallova plánu. Se stejným plánem však přišel i Sovětský svaz ve své zóně. Spornou se tak stala otázka Berlína. Město se jako celek nacházelo v zóně Sovětského svazu, nicméně nebyl celý pod kontrolou Sovětského svazu a západní mocnosti v něm měly své zóny. A právě

chystaná měnová reforma zapříčinila sovětskou blokádu Berlína. Ta se však ukázala jako neefektivní, hlavně kvůli spolehlivému zásobování vzdušným mostem. Tato konfrontace však oběma stranám ukázala, že staré spojení z války je navždy ztraceno a studená válka se tak rozjela na plné obrátky.

Cílem práce bylo vytvořit ucelené dílo, které by poskytovalo náhled na problematiku studené války v diplomatické sféře. K dokreslení celého pohledu sloužily jednotlivé události, které se v prvních letech studené války odehrály. Pro pochopení celé problematiky studené války je nutné, aby byly zmíněny pohledy obou nejvíce zainteresovaných stran. Nedá se jednoduše odsoudit jedna či druhá strana, že zapříčinila toto období, neboť obě dvě strany hájily svoje zájmy a zároveň měly obavy z kroků strany druhé. S přihlédnutím ke všem politickým aspektům není pro historika jednoduché vykreslit obraz doby tak, aby podal nestranný ucelený obraz o této době. A právě o tento přístup v této práci šlo a je to jeden z cílů práce.

## Použité prameny a literatura

### Vydané prameny

*Bipartisan Foreign Policy: The Marshall Plan* [online], [cit 2019-04-05].  
Dostupné z: [https://www.archives.gov/exhibits/treasures\\_of\\_congress/text/page22\\_text.html](https://www.archives.gov/exhibits/treasures_of_congress/text/page22_text.html).

*Foreign Assistance Act of 1948, Economic Cooperation Act of 1948, 80th Congress, 20 Session, Chapter 169 April 3, 1948* [online], [cit. 2019-30-10].  
Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/1948-04-03b.pdf>

*Oč jde v Berlíně. Projevy a dokumenty k otázce Berlína*, Praha 1948.

*President Harry S. Truman's Address Before a Joint Session of Congress, March 12, 1947* [online], [cit 2019-02-10]. Dostupné z: [http://avalon.law.yale.edu/20th\\_century/trudoc.asp](http://avalon.law.yale.edu/20th_century/trudoc.asp).

*Protokol postupimské konference (2. srpna 1945)* [online], [cit. 2019-03-01].  
Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/protokol-postupimske-konference-2-srpna-1945/>.

*Statistics of the Congressional Election of November 5, 1946*, [online], [cit. 2019-21-09]. Dostupné z: [http://clerk.house.gov/member\\_info/electionInfo/1946election.pdf](http://clerk.house.gov/member_info/electionInfo/1946election.pdf).

*Telegram, George Kennan to George Marshall [“Long Telegram”], February 22, 1946*. In: Harry S. Truman Administration File, Elsey Papers [online], [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: [https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study\\_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf](https://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/pdf/6-6.pdf).

*Transcript of Lend-Lease Act (1941)* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=71&page=transcript>.  
VESELÝ, Zdeněk (ed.), *Světová politika 20. století v dokumentech (1945–1990)*, Praha 2001.

*Washingtonská smlouva* [online], [cit-2019-30-10]. Dostupné z: [http://www.natoaktual.cz/na\\_zpravy.aspx?y=na\\_summit/washingtonskasmlouva.htm](http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm).

*Závěry jaltské (Krymské) konference tří mocností (11. 2. 1945)* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/zavery-jaltske-krymske-konference-tri-mocnosti-11-2-1945>.

## **Literatura**

BELECKIJ, V. Nikolajevič, *Západní Berlín*, Praha 1976.

BRADLEY, John Francis Nejez, *Válka a mír po roce 1945. Dějiny vztahů mezi Sovětským svazem a západem*, Praha 1994.

BUFFET, Cyril, *Berlín*, Praha 1999.

DURMAN, Karel, *Popely ještě žhavé: Válka a nukleární mír I.*, Praha 2004.

FENBY, Jonathan, *Spojenci*, Praha 2008.

GADDIS, John Lewis, *Studená válka*, Praha 2006.

GADDIS, *The United States and the Origins of the Cold War*, New York 1972.

HOGAN, J. M., *The Marshall plan. American, Britain and the reconstruction of Western Europe 1947–1952*, Cambridge 1987.

CHURCHILL, Winston, *Druhá světová válka. Kruh se uzavírá*, 5. díl, Praha 1995.

JOHNSON, Paul, *Dějiny 20. století*, Voznice 2008.

JUDT, Tony, *Poválečná Evropa. Historie od roku 1945*, Praha 2008.

KISSINGER, Henry, *Umění diplomacie. Od Richeliua k pádu Berlínské zdi*, Praha 1999.

KRÁTKÝ, Karel, *Marshallův plán. Příspěvek ke vzniku studené války*, Plzeň 2010.

KREJČÍ, Oskar, *Zahraniční politika USA. Ideje, doktríny, strategie*, Praha 2009.

LUŇÁK, Petr, *Západ: Spojené státy a západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997.

MOULIS, Vladislav, VALENTA, Jaroslav, VYKOUKAL, Jiří P., *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě*, Ostrava 1991.

- MULLIS, Tony R., *Douglas MacArthur*. In: WILLBANKS, James H. (ed.), *Generals of the Army*, Kentucky 2013.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Horké krize studené války*, Praha 2010.
- NÁLEVKA, Vladimír, *Kapitoly z dějin studené války*. 1. díl, Praha 1997.
- POULÍČEK, Jaroslav, *Druhá světová válka*, Praha 2010.
- ROBERTS, Geoffrey, *Stalinovy války. Od světové války ke studené válce 1935–1953*, Praha 2008.
- SHARP, Tony, *The Origins of the Teheran Formula on Polish Frontiers*. In: *Journal of Contemporary History* 12, 1977, 2.
- SUCHÝ, Petr, *Strategie zadržování v americké zahraniční politice. Vznik a vývoj koncepce 1945–1953*, Brno 2005.
- ŠEDOVÁ, Věra, *Mezinárodní vztahy a zahraniční politika SSSR po II. světové válce 1945–1970*, Praha 1985.
- TAJOVSKÝ, Ladislav, *Spojené státy na cestě k Marshallovu plánu*, České Budějovice 2013.
- TUCKER, Robert C., *The Long Telegram: An Act of Political Leadership*. In: *The Princeton University Library Chronicle*, 66, 2005, 2.
- WANNER, Jan, *Spojené státy a evropská válka 1939–1945. Amerika v boji*, 2. díl, Praha 2002.
- WEISSMAN, Alexander D., *Pivotal Politics-The Marshall Plan: A Turning Point in Foreign Aid and the Struggle for Democracy*. In: *The History Teacher* 47, 2013, 1.
- WILSON, A. Theodor, *The Marshall plan. An Atlantic venture of 1947–1951 and how it shaped our world*. In: *Headline Series* 236, 1997, 6.

## Internet

*Historické milníky OSN* [online], [cit. 2019-01-31]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/osn/historie/historicke-milniky-osn/>.

*Historie NATO* [online], [cit. 2019-04-01]. Dostupné z: [http://www.natoaktual.cz/na\\_zpravy.aspx?y=na\\_summit/vzniknato.htm](http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/vzniknato.htm).

*The Casablanca Conference, 1943* [online], [cit. 2019-21-09]. Dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/casablanca>.

WALLACE, Henry, *The way to peace*, [online], [cit. 2019-20-09]. Dostupné z: <https://history204group3.wordpress.com/2013/10/21/primary-source-the-way-to-peace-by-secretary-of-commerce-henry-wallace/>.

## Resumé

The events of World War II caused the emergence of two new superpowers. The old powers of France and Great Britain were economically depleted and could no longer determine the direction the world would evolve. Their role was taken over by the United States of America, who left the policy of isolationism and the Soviet Union, which came out of the war as a moral winner. And it was these two states that began to shape the course of world events after the war. But soon after the war, differences between the two powers proved to be crucial.

The Soviet Union began to engage rapidly in Central and Eastern Europe, where it created its sphere of influence and buffer zone. Communist coups took place in Poland, Romania, Bulgaria, Hungary and Czechoslovakia. However, there was a different development of the coup in individual countries. Stalin has been interested in having an influence in Poland for a long time. Romania, Hungary and Bulgaria have entered the sphere of influence of the Soviet Union as a result of the Cold War. In Czechoslovakia, the Communists duly won the election.

The United States has fully understood that they will have to engage in the world at the time when the UK has begun to withdraw from Greece and Turkey. This area was very important for both - the Western world and the Soviet Union. President Truman knew that without financial assistance, the area would come under the influence of the Soviet Union and therefore asked Congress for financial assistance. This financial aid is known as the Truman Doctrine. The Truman Doctrine was followed by the Marshall Plan, which was intended for all those countries that were interested in it.

Germany was the biggest controversial state in post-war Europe. Germany was divided into four zones between the United States, Great Britain, France and the Soviet Union after the war. These states have long been unable to agree on future developments in Germany. Finally, the Western powers and the Soviet Union have decided to act on their own and to implement monetary reform in

their zones. This led to the first confrontation of the Cold War, which was the Berlin blockade. But here she managed to solve the diplomatic way.